

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY
CESTA NA ČERVENÝ MOST 6
BRATISLAVA

PAMIATKOVÁ ZÓNA LIPTOVSKÝ HRÁDOK
URBANISTICKO-HISTORICKÝ VÝSKUM ÚZEMIA
A
ZÁSADY OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE
JEJ PAMIATKOVÝCH HODNÔT

VYPRACOVAL: ING. ARCH: IVAN GOJDIČ
SPOLUPRÁCA: MGR: RASTISLAV DANÁK

BRATISLAVA
NOVEMBER 2005

OBSAH

URBANISTICKO-HISTORICKÝ VÝSKUM PAMIATKOVEJ ZÓNY

A. Vstupné údaje.....	3
B. Základné údaje o území.....	5
C. Parcelné vymedzenie hraníc pamiatkovej zóny.....	5
D. Údaje o východiskových materiáloch.....	6
E. Historický a urbanisticko-historický vývoj územia.....	8
F. Charakteristika pamiatkových hodnôt pamiatkovej zóny	15
G. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany.....	25

NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT PAMIATKOVEJ ZÓNY

A. Hlavné zásady urbanisticko-architektonického riešenia pamiatkovej zóny.....	28
B. Zásady ochrany, rehabilitácie, regenerácie, obnovy a prezentácie jednotlivých typov štruktúr a prvkov.....	28
C. Záver.....	37
D. Grafická dokumentácia.....	37
E. Fotografická dokumentácia.....	37

URBANISTICKO-HISTORICKÝ VÝSKUM PAMIATKOVEJ ZÓNY

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko-historického výskumu

Vypracovanie urbanisticko-historického výskumu pamiatkovej zóny Liptovský Hrádok vyplynulo z požiadavky a následnej objednávky Pamiatkového úradu SR v Bratislave listom č. PÚ-05/843-8/5127/Hra zo dňa 1.6.2005. Objednávka okrem umelecko-historického výskumu požadovala aj vypracovanie zásad ochrany pre územie pamiatkovej zóny, ktoré doposiaľ spracované neboli. Naliehavosť spracovania zásad vyplývala, okrem ich absencie aj z potreby získania konkrétneho pamiatkového podkladu objektívizujúceho prístup k ochrane, obnove a prezentácii nehnuteľného pamiatkového fondu a prostredia pamiatkovej zóny v súvislosti s prebiehajúcou aktualizáciou územno-plánovacej dokumentácie sídla. V rámci spracovania urbanisticko-historického výskumu a zásad ochrany je predkladaný i návrh na ochranné pásmo pamiatkovej zóny, ktoré nebolo do súčasnosti vyhlásené a ktoré by malo zabezpečiť účinnejšie usmerňovanie stavebných aktivít na kontaktných plochách s pamiatkovo chráneným územím.

A.2. Údaje o zadaní a spracovaní urbanisticko-historického výskumu

Určujúcim podkladom pre spracovanie urbanisticko-historického výskumu a zásad ochrany bol návrh Pamiatkového úradu SR v Bratislave na korekciu hraníc pamiatkovej zóny, ktorá bola spracovaná v rámci úlohy č.2/2005 plánu hlavných úloh Pamiatkového úradu SR a vyplynula z vyhodnotenia stavu pamiatkovej zóny, vykonaného pracovníčkou PÚ SR Ing. arch. Zuzanou Morávkovou v roku 2004.

Práce v teréne boli zamerané na zhodnotenie súčasného stavu zástavby a prostredia pamiatkovej zóny, jej kontaktných plôch a na diaľkové pohľady na chránené územie. Priebežne bola realizovaná fotografická dokumentácia a spracovali sa podklady pre grafickú dokumentáciu. Terénny výskum prebiehal v mesiacoch august až október 2005. Získavanie pramenných a iných písomných údajov o lokalite prebiehalo súbežne s prácami v teréne. Údaje o sídle a dostupnú historickú fotografickú dokumentáciu sprístupnila riaditeľka Národopisného múzea v Liptovskom Hrádku.

Súčasne sa uskutočnili konzultácie s pracovníkmi príslušných odborov Mestského úradu v Liptovskom Hrádku, ktorí poskytli k nahliadnutiu platnú územnoplánovacia dokumentáciu a jej spracovávaný aktualizovaný dodatok. Na MÚ boli prejednané aj otázky plánovaných akcií na území pamiatkovej zóny i jej navrhovaného ochranného pásma. Pracovníci MÚ poskytli pre spracovanie grafických príloh aktualizovanú digitálnu mapu územia so zachytením súčasného stavu riešeného územia a dali k nahliadnutiu aj listy vlastníctva jednotlivých objektov a parciel, ktoré však v niektorých prípadoch neboli úplné. V štádiu rozpracovanosti i v závere prác v teréne boli predbežné výsledky výskumu prerokované na Krajskom pamiatkovom úrade Žilina, stredisko Ružomberok, pričom dôraz bol kladený na rozsah pripravovaného ochranného pásma a vytypovanie objektov a drobnej architektúry na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu.

Výsledné spracovanie textovej, fotografickej i grafickej časti urbanisticko-historického výskumu a zásad ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkovej zóny, vrátane ochranného pásma, bolo realizované v priebehu mesiaca november 2005.

Jedným z hlavných podkladov pre spracovanie výskumu a zásad Pamiatkovej zóny mesta Liptovský Hrádok - PAMIATKOVÁ ZÓNA LIPTOVSKÝ HRÁDOK - URBANISTICKO-HISTORICKÝ VÝSKUM ÚZEMIA A ZÁSADY OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE JEJ PAMIATKOVÝCH HODNÔT (Ing. arch. I. Gojdič, 2005) bol odborný materiál týkajúci sa zmenšenia pôvodnej plochy predmetného pamiatkového územia - „Návrh na zrušenie pamiatkovej zóny v Liptovskom Hrádku – severná časť“, spracovaný Pamiatkovým úradom SR v Bratislave, Ing. arch. Z. Morávkovou v septembri 2005.

Uvedený návrh na korekciu hraníc pamiatkovej zóny (Z. Morávková) nebol Ministerstvom kultúry SR schválený, a teda spracované zásady pre Pamiatkovú zónu mesta Liptovský Hrádok (Gojdič, 2005) nevychádzal zo skutkového stavu plošného vymedzenia danej pamiatkovej zóny.

Z tohto dôvodu Pamiatkový úrad SR v Bratislave v roku 2010 požiadal KPÚ Žilina korigovať spracované zásady, ale len v zmysle **platného plošného vymedzenia predmetnej zóny**.

Rešpektujúc autorský text spracovaných zásad (Gojdič, 2005), KPÚ Žilina ponechal tento text v stave z roku 2005 a upravoval len tie časti zásad tak, aby boli zhodné s právoplatne vyhlásenou a plošne vymedzenou pamiatkovou zónou (pôvodný plošný rozsah).

Grafickú prílohu predmetných Zásad (mapa širších vzťahov, mapa s rozborom pamiatkových hodnôt, mapa so slohovým rozborom objektov pamiatkovej zóny a ochranného pásma) spracovanú Ing. arch. I. Gojdičom v novembri 2005 má Krajský pamiatkový úrad Žilina k dispozícii len v tlačenej - papierovej forme. Obsahovo vychádza z plánovanej, ale nezrealizovanej úpravy hraníc pamiatkovej zóny z roku 2005 a teda sa úplne nezhoduje s jej skutkovým stavom.

Krajský pamiatkový úrad Žilina spomínanú grafickú prílohu Zásad korigoval v nových mapách v zmysle platných hraníc pamiatkovej zóny (Štancelová, 2014).

B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ

B.1. Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia

Pamiatková zóna Liptovský Hrádok

B.2. Názov obce podľa základnej územnej jednotky

Liptovský Hrádok, okres Liptovský Mikuláš

B.3. Orgán, ktorý pamiatkovú zónu vyhlásil

Okresný úrad Liptovský Mikuláš vyhláškou č.1/1994 o vyhlásení územia Liptovského Hrádku za pamiatkovú zónu zo dňa 27.mája 1994

C. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC PAMIATKOVEJ ZÓNY

Na základe vyhlášky Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši z 27. mája 1994 o vyhlásení územia Liptovského Hrádku za pamiatkovú zónu bola hranica pamiatkovej zóny určená textovým popisom v prílohe č. 2 nasledovne:

„Pamiatková zóna pozostáva z dvoch častí, vzájomne oddelených železnicou a štátnou cestou.

Južná časť: Hranica začína pod nadzemným križovaním štátnej cesty a železničnej trate. Pokračuje južným smerom- stavebnou čiarou východnej zástavby Sadov Dr. M. R. Štefánika, ďalej východnou hranicou poza objekt – bývalej lesníckej školy z r. 1799 a hranicou záhrad patriacich k zástavbe domov Ulice pod lipami. Pri miestnej komunikácii sa hranica lomí smerom do Ulice pod lipami a pokračuje kopírovaním južného okraja cesty Ulice pod lipami smerom na Ulicu partizánsku. Na Partizánskej ulici sa hranica lomí a prechádza severným a SV smerom hranicami záhrad Ulice pod lipami späť do východzieho bodu. Hranica v jej závere kopíruje územie zelených plôch.

Severná časť: Hranica začína pri budove Strednej lesníckej školy, prechádza cez areál školy a vracia sa JV smerom na Ulicu hradná. Kopíruje okraj cesty, pri budove Gymnázia ide parcelami vymedzujúcimi areál školy a vracia sa späť do pôvodného smeru. SV smerom- Ulicou Hradná pokračuje na križovatku so štátnou cestou až po tok rieky Belá. Po hrádzi ide východným smerom poza areál hradu a kaštieľa, ďalej SV smerom popred IBV po cestu Dovalova. Ulicou ČSA JZ smerom k vápencovému útesu so Slovenským trojvrším a dvojramenným križom a odtiaľ zadnými hranicami záhrad zástavby Hradnej ulice, súběžne so štátnou cestou. Odtiaľ spojovacou uličkou pred premostením železničnej trate späť k východziemu bodu.

Súpis hraničných parciel bol doplnený v r.1995, Ing. Bohuslavom Babkom nasledovne:

Ul. Hradná:

448, 473,476, 1024,1023, 1013/3, 1013/2, 1013/1, 1011, 981, 977/1, 975, 947/2, 947/3, 944, 943/1, 941, 940, 934/1, 933, 928, 927/3, 927/2, 927/1, 925, 924, 923/1, 923/2, 789, 790, 784, 782, 781, 541, 1237, 1230, 604, 603, 602, 1230,

Arboretum:
570,

Ul. Pod Lipami:
64, 69/3, 69/1, 70, 72, 73/1, 73/2, 77/2, 77/1, 78/2, 79/2, 79/1, 81/2, 81/1, 87, 86/2, 85/1, 83/1, 67/3, 11, 5, 11/4, 11/3, 10/1, 6/2, 6/3, 6/1, 5, 2, 57, 58, 60

D. ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH

D.1. Prehľad územno-plánovacích materiálov

- Územný plán sídelného útvaru Liptovský Hrádok
Spracovateľ: Urbanizmus, územný plán, ekológia, životné prostredie, Ing.arch. Hrádovský, Ing.arch. Poldaufová, Švermova 23, Košice, 1998
Schválený uznesením Mestského zastupiteľstva č.53/1998 zo dňa 12.11.1998
- Územný plán Liptovský Hrádok – zmeny a doplnky
Spracovateľ: Ing.arch. Vlasta Cukorová a kol., apríl 2005
V štádiu schvaľovania

D.2. Mapové podklady

- Liptovský Hrádok, kat. mapa, 1896, čiastočne aktualizovaná 1931, M 1:2880
- Liptovský Hrádok, kat. mapa sídla v digitalizovanej forme, 2004, M 1:1000

D.3. Staršie prieskumy a výskumy

- Liptovský Hrádok, základný výskum, E. Križanová, SPÚ Bratislava, 1959
- Liptovský Hrádok – hrad, archeologická nálezová správa, G. Balaša, 1973
- Liptovský Hrádok, súpis nehnuteľných kultúrnych pamiatok, SÚPSOP, 1977
- Liptovský Hrádok - lesná železnica, výber železničných objektov, P.Kulašík, 1997

D.4. Archívne materiály

- Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny Liptovský Hrádok, SÚPS Bratislava, stredisko Ružomberok, Ing.arch. Peter Kulašík, 1993
- Všeobecne záväzná vyhláška Okresného úradu v Liptovskom Mikuláši č.1/94
Vestník vlády SR, roč.4, čiastka 3
- Stanovisko KPÚ, pracovisko Ružomberok pre prerokovanie územno-plánovacej dokumentácie: Zmeny a doplnky územného plánu mesta Liptovský Hrádok, Ružomberok, 20. októbra 2004
- Návrh na zrušenie pamiatkovej zóny v Liptovskom Hrádku – severná časť, PÚ SR, Ing.arch. Z. Morávková , september 2005

D.5. Odborná literatúra a pramene

- Balaša, G.: Archeologický výskum na hrade Liptovský Hrádok, Pamiatky a príroda 1973/4
- Barták, J.: Najstaršie dejiny Liptova, Podtatranský kraj 3, 1936/6
- Boroš, M.: Liptovský Hrádok so svojim tatranským okolím, Banská Bystrica 1961
- Boroš, M.: Liptovský Hrádok a jeho pamätihodnosti, Liptovský Hrádok 1968
- Buran, D. a kol.: Gotika, SNG a Slovart, Bratislava 2003
- Fialová, H.-Fiala, A.: Hrady na Slovensku, Obzor, Martin 1966
- Fischer, L.: Hrad a kaštieľ v Liptovskom Hrádku, Projekt 7-8, 1986
- Houdek, I.: Z histórie kostolov a iných stavebných pamiatok Liptova, Zborník Slovenskej muzeálnej spoločnosti, XXI, 1927
- Huščava, A.: Kolonizácia Liptova do konca 14.storočia, Bratislava 1930
- Churý, S.: Niekoľko údajov o panstve Liptovský Hrádok z polovice 17.storočia a inventár hradu z roku 1663, Vlastivedný zborník Liptova II, Martin 1972
- Kenez, Gy.: Liptóújvár v rámanak inventáriuma 1731-ből. Művészettörténeti Tanulmányok, Budapest 1960
- Kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II., Obzor, Bratislava 1969
- Kubáček, J. a kol.: Dejiny železníc na území Slovenska, ŽSR, Bratislava 1999
- Kubík, M.: Správa o stave pôvodných objektov PLŽ, nepublikovaný. rukopis, 2004
- Majláth, B.: Liptó-Újvár történetéből, Budapest, Századok 18, 1884
- Pison, Š.: Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku, Osveta, Martin 1983
- Petrová-Pleskotová, A.: Maliarstvo 18.storočia na Slovensku, SAV, Bratislava, 1983
- Pieta, K.: Praveké hroby, Liptov X, Martin 1968
- Pieta, K.: Archeologický výskum Liptova v rokoch 1966-68, Vlastivedný zborník Liptov I, Martin 1970
- Pieta, K.: Slovanské osídlenie Liptova v 9. až 12.storočí, Vlastivedný zborník Liptova II, Martin 1972
- Tibenský, J.: Dejiny vedy a techniky na Slovensku, Osveta. Martin 1979
- Teschler, B.: Liptó-Újvár története, Liptovský Mikuláš 1906
- Uličný, J.: Dejiny osídlenia Liptova do konca 16.storočia, 2.č, Liptov VIII, Martin 1964
- Uhlár, R.: Novšie o starom Liptove, Vlastivedný časopis, 1976/4
- Zalčík, T.: Vývin miest a mestečiek na Liptove, Vlastivedný časopis, 1976/4
- Žudel, J.: Stolice na Slovensku, Obzor, Bratislava 1984

Internet: www.hrady.sk
www.lhradok.sk
www.lhsity.sk
www.liptov.sk
www.slslhhradok.sk.

E. HISTORICKÝ A URBANISTICKO-ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA

E.1. Historický a stavebný vývoj územia

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná činnosť
-12. až -7.st.	nález 47 popolníc neďaleko hradu z obdobia lužickej kultúry odkryté zvyšky primitívneho opevnenia pri sútoku Váhu a Belej, nález mečov liptovského typu	potvrdené prvé sídlo na území Liptovského Hrádku, chránené jednoduchou fortifikáciou
11.-12.st	v súčasnosti iba hypotetické úvahy o existencii predchodcu dnešného hradu v podobe strážnej veže	
13.-14.st.	spomína sa osada Belsko v dolnej časti údolia Belej, bez bližšieho situovania	
po roku 1312	výstavba kamenného hradu, ktorý dostáva názov Nový hrad, Ujvár, Novum Castrum	pod tzv. Hradskou horou sa buduje nížinný hrad, strážiaci obchodnú cestu z Liptova na Spiš
20-30.roky 14.storočia	pravdepodobné ukončenie výstavby hradu, za ktorého staviteľa sa považuje prvý liptovský župan Donč	výstavbou hradu sa utvára nové urbanizačné centrum horného Liptova
1270- 16.stor.	hrad po Dončovi sa striedavo dostáva do vlastníctva viacerých šľachtických rodov /Pongrácovci, Rokolfyovci, Ján Korvín, Zápoľskí/ a kráľa	
1433	hrad dobývajú husiti	o podhradskej osade niet žiadnych údajov
1526	hrad dobýja generál Katzianer v rámci bojov medzi Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským	
1546	prvá správa o existencii vodnej pily na hradnom panstve	potvrdením existencie pily sa dokladá urbanizovanie podhradia
1600-1603	k hradu pristavujú Balašovci a následne Sándorovci renesančný trojkridlový palác	najvýznamnejší stavebný počín od postavenia hradu, ktorým dochádza k modernizácii sídla

	a vonkajšie opevnenie	do podoby v podstate zodpovedajúcej súčasnej
70-te roky 17.stor.	sústavný pohyb cisárskych vojsk a plienenie v Liptove vrátane hradov Liptovskom Hrádku /generáli Špork, Heister, Herbenstein/	
1703-1709	hrad v rukách Rákocziho kurucov	
1709	po opakovanom dobýjaní hradu sú kuruci definitívne vytlačení cisárskym vojskom pod vedením generála Tholetta a Jána Pálffyho	
1762	hrad sa stáva sídlom komorského likavsko-hrádockého panstva a sústreďuje sa tu administratívna správa horného Liptova	umiestnením komorského panstva na hrad sa vytvárajú podmienky pre všestranný rozvoj podhradia i celého regiónu nevyklučujúc rozvoj urbanizácie
2.pol. 18.stor.	údaje o výstavbe pivovaru, mlyna, rybníkov na hradnom panstve na území Liptovského Hrádku	vytváranie hospodárskej zástavby v podhradí, na ktorú postupne nadväzuje obytná zástavba
70-te roky 18.stor.	doložený údaj o výsadbe lipovej aleje pri ceste smerujúcej od hradu k prístavisku plti na Váhu	výsadbou aleje na počesť prvého výročia vzniku Spojených štátov amerických sa vytvára zárodok plánovitej zástavby budúcej lokality
1792	v sídle zriadený lesný úrad, buduje sa vysoká pec na „Maši“, prvá továreň na drvenie kôry	Liptovský Hrádok sa stáva novým priemyselným a správnym centrom horného Liptova s pomerne čulou výstavbou
1796	založená ľudová škola sa svojou špecializáciou stáva prvou lesníckou školou v Uhorsku, v roku 1816 lesnícka škola končí a vyučovanie sa presúva do Banskej Štiavnice	výstavbou novej budovy lesníckej školy a niečo skôr rozbehnutej výstavby katolíckeho kostola sa iniciuje vytvorenie klasicistického urbanistického súboru popri už vysadenej lipovej aleji
1803	vyhorel hrad a obnovená bola už iba renesančná časť	neobnovením stredovekej časti hradu lokalita stráca svoju pôvodnú dominantu, ktorá sa mení na romantickú ruinu

1804	výstavba zbrojovky na výrobu pušiek, karabín a pištolí východne od klasicistického centra obce, v roku 1813 sa zbrojovka mení na železiareň, ktorá pracuje do roku 1874	zbrojovka, spolu so staršou vysokou pecou, je zárodkom priemyselnej zóny, dobudovanej až v druhej polovici 20.stor.
1805	obec získava mestské výsady, dostáva právo trhu a jarmoku	získaním výsad sa posilňuje postavenie nedávno založeného sídla a zlepšujú sa podmienky na jeho hospodársky rozvoj
pol.19.stor.	otvárajú sa nové výrobné, továreň na drevitú vlnu a prvá parná píla	Liptovský Hrádok má v roku 1850 18 domov so 41 bytmi
1854	do Liptovského Hrádku prechádza slúžnovský úrad z Hýb a ostáva tu až do roku 1922	Druhá polovica 19.storočia je obdobím najväčšej výstavby sídla predovšetkým na dnešnej ulici Pod lipami. Pri tzv. úpuste, ktorým sa splavuje drevo z hôr sa budujú záchytné zariadenia a vytvára sa prístavisko plti
7.december 1871	mestečko sa napája na novovybudovanú Košicko-bohumínsku železnicu a stavia sa tu budova stanice	výstavbou železničnej trate sa delí sídlo na dve časti: južnú časť pri ulici Pod lipami a na ňu nadväzujúce uličky a na severnú časť medzi traťou a hradom
80-te roky 19.stor.	v mestečku sa otvárajú ďalšie výrobné: prvá továreň na tanín v Uhorsku, v jej susedstve dve nové píly a šindliareň. Továreň na tanín zhorela v roku 1901	Liptovský Hrádok sa stáva dôležitým centrom drevárskej výroby a plníctva severného Slovenska, ktorá sa sústreďuje východne od južnej časti mestečka smerom na Kráľovú Lehotu
1871-1886	vzniká prvá Poľnohospodárska škola na Slovensku, ktorá sa v roku 1886 mení na Horársku školu, ktorá bola činná do roku 1923, kedy sa zmenila na školu pre lesných hájnikov	pre školu sa buduje nová neoklasicistická budova s areálom v severnej časti mestečka pri železničnej trati.
1896	pri Horárskej škole sa pre potreby výuky a šľachtenia zakladá arborétum	arborétom vzniká na mieste staršieho anglického parku a do súčasnosti tvorí najväčšiu plochu zelene v meste

1900	Liptovský Hrádok má 75 domov a 151 bytov	zástavbu tzv.deputátnických domov tvoriacu urbanistický súbor na ulici Pod lipami, ďalej rozšírila obytná zástava smerom na západ ku klasicizujúcej budove soľného úradu a do polohy zrušených rybníkov, kde bola postavená aj budova synagógy. Severne od železničnej trate sa vybudoval rad vil až po priestor pred hradom, kde nahradili staršie správne a hospodárske stavby.
1907	na hrade sa realizujú prvé záchranné práce, smerujúce k zabezpečeniu koruny stredovekého objektu, ďalšia konzervácia prebieha v 30-tych rokoch 20. stor.	
1916	zahájená prevádzka lesnej úzkorozchodnej železnice údolím Čierneho Váhu, ktorá sa po dobudovaní, svojou dĺžkou 107 km, stáva treťou najdlhšou na Slovensku	výstavbou lesnej železnice sa ešte viac posilnil drevársky priemysel a na južnom konci ulice Pod lipami, na brehu Váhu vznikla rozsiahla terminálová stanica s potrebným technickým zázemím a prekladiskom guľatiny, ktorá nahrádza prístavisko plní
1923	Liptovský Hrádok sa stáva sídlom okresného úradu Podtatranskej župy. V roku 1928 sa okres včleňuje do okresu Liptovský Sv.Mikuláš	počas trvania I.ČSR pokračuje prírastok obyvateľstva v meste i rozširovanie obytnej zástavby. V roku 1945 má mesto už 215 domov a 284 bytov. Nová zástavba sa sústreďuje pri ulici paralelnej so železnicou, kde pri železničnej stanici sa vytvára nové, urbanisticky nevýrazné centrum. Na ulici k hradu sa buduje telocvičňa orlovne.
1934	mesto sa stáva sídlom dvoch nových výskumných pracovísk: Výskumnej stanice rybárskej a hydrobiologickej Štátneho výskumného ústavu pre živočíšnu výrobu v Prahe a Výskumného ústavu včelárskeho	

1943	výstavba novej pily a evanjelickej modlitebne	pokračuje postupné rozširovanie priemyselnej zóny východne od mesta, stavia sa nová remíza lesnej železnice a zahusťuje sa obytná zástavba v centre južnej časti mesta
31.1.1945	po pokuse o dlhšiu obranu z mesta odchádzajú nemecké vojská a Liptovský Hrádok sa opäť stáva súčasťou ČSR	
1947	začiatok prvej veľkej povojnovej investície – výstavby závodu TESLA, pobočky TESLY v Prahe-Karlíne	výstavbou závodu TESLA sa rozšírila priemyselná zóna severným smerom a prekročila železničnú trať
50-te roky 20.stor.	vytváranie nových podnikov – STS, Lesostav, Drevoindustria a nových stredných škôl – gymnázia, elektrotechnickej priemyslovky a učilíšť	popri výstavbe nových podnikov sa budujú prvé obytné bloky v štýle socialistického realizmu severne od arboréta a nový areál gymnázia. Východne od cesty k hradu sa medzi vily osadzuje nová poschodová škôlka
1959	namiesto vedeckých pracovísk z obdobia I.ČSR, ktoré zanikli sa zriaďuje Výskumná stanica poľnohospodárskej výroby pre horské oblasti	
1960	zrušený okres, ktorý tu bol opätovne zriadený po skončení druhej svetovej vojny	na území mesta je evidovaných 380 obytných budov s 640 bytmi a 3100 obyvateľmi
60-te a 70-te roky	výstavba nemocnice a začiatok výstavby panelového sídliska	vytvára sa najväčší obytný celok v meste severne od železnice a západne od cesty k hradu, panelákové sídlisko sa primkyna až k arborétu a východne od neho sú situované nové areály stredných škôl. Východne od cesty k hradu sa buduje nová základná škola. Výstavba cestného nadjazdu na Podbanské nad železničnou traťou
1972	končí sa prevádzka na lesnej železnici, jej areál sa postupne mení na súbor drobných prevádzok a skladov	na plochách koľajiska sa vytvára chaotická drobná zástavba a postupne dochádza k demontovaniu koľajnic a odvozu zariadenia a techniky.

1982	arborétum sa stáva kultúrnou pamiatkou, keď už v roku 1958 bolo zmenšené a v roku 1962 oplotené	„zarovnaním“ arboréta do obdĺžnika a jeho oplotením za súčasného zníženia starostlivosti oň dochádza k jeho postupnej devastácii pokračujúcej do súčasnosti
90-te roky	obmedzenie väčších akcií investičného charakteru, presun aktivít do oblasti prestavieb privatizovaných objektov v centre mesta a obnovy bytového fondu v historických objektoch. Uvoľnenie priestorov hradu odsťahovaním sa Národopisného múzea	na jednej strane dochádza k postupnej devastácii hradu a niektorých historických stavieb - Vitálišova vila, objekty lesnej železnice, na druhej strane sa postupne skvalitňuje stav pamiatkového fondu mesta.
1998	Mestské zastupiteľstvo schvaľuje územno-plánovacia dokumentáciu mesta	mesto má viac ako 8000 obyvateľov, čo znamená od roku 1960 nárast na takmer 3násobok
roky 21.stor.	22.5.2003 mesto prijíma nový štatút. Hrad získava nového majiteľa, Národopisné múzeum predostiera novú koncepciu rozvoja	začína sa obnova renesančných častí hradu, sprístupňuje sa krov Národopisného múzea a preváža sa technika lesnej železnice do múzea v prírode v Pribyline

E.2. Zásadné urbanistické vývojové etapy územia

Mesto Liptovský Hrádok je napriek existencii stredovekému hradu na jeho území pomerne mladým sídlom. O najstaršej podobe podhradského sídla a jeho situovaní niet konkrétnych údajov. V súčasnosti mesto pozostáva z dvoch častí, výrazne oddelených železničnou traťou a telesom štátnej cesty Liptovský Mikuláš – Poprad s odbočkou na Podbanské.

Urbanistický vývoj sídla je možné rozčleniť do nasledovných hlavných etáp,

- **13. – 14. storočie** - výstavba stredovekého nížinného hradu a osady Belsko,
- **16. storočie** – zárodok podhradskej osady (vodná pila),
- **koniec 18. až polovica 19. storočia.** – založenie klasicistickej uličnej zástavby na dnešnej ulici Pod lipami a na ňu napojené uličky, začiatky výstavby priemyselných zariadení východne od mestečka,
- **2.polovica 19. až začiatok 20.storočia** – výstavba na ulici prepájajúcej klasicistický súbor s hradom, výstavba západne od klasicistického súboru a ďalšie výrobné zariadenia východne od mesta a zriadenie lesnej železnice,
- **1.polovica 20.storočia** – výstavba novej centrálnej časti mesta južne od železničnej stanice,
- **2.polovica 20. storočia** – výstavba väčších obytných sídliskových súborov severne od železničnej trate a v najzápadnejšej časti mesta, nadväzne nových školských zariadení a veľkých priemyselných areálov prevažne východne od mesta.

Obe časti mesta, oddelené od 70-tych rokov 19. storočia železničnou traťou a neskôr i rušnou cestnou komunikáciou, mali odlišný urbanistický vývoj.

Severná časť, s dominujúcou ruinou stredovekého hradu s pristavanými renesančnými krídlami sa urbanisticky rozvinula až v druhej polovici 19.storočia a napojila sa na dnes už nezachované staršie správne a hospodárske budovy pri hradnom areáli. Zástavba prevažne z konca 19. a začiatku 20.storočia sa tiahla severojužným smerom po východnej strane komunikácie, dnešnej Hradskej ulice, na parcelách nazývaných Starý trh a vedúcej od hradu k druhej mestskej časti - klasicistickému urbanistickému súboru v lipovej aleji. Zástavba tu pozostávala z neoklasicistických a eklektických víl v záhradách, z ktorých najväčšou bola tzv. Vitálišova vila, neogoticko-romantický zámoček na severnom konci zástavby, neďaleko hradného areálu. Na západnej strane komunikácie sa rozprestierali polia a rozsiahle arborétum, založené na mieste staršieho parku pre potreby Horárskej školy v roku 1896. Budova tejto školy s areálom hospodárskych budov stála osamotene na západnej strane komunikácie, tesne vedľa koľají košicko-bohumínskej železnice, ktorá definitívne oddelila dve časti mestečka roku 1871.

Prvá polovica 20.storočia sa na tomto území prejavila jednou výraznejšou stavbou, ktorá sa vkladala do radu eklektických víl a tou bola budova telocvične . orlovne, pri ktorej vznikli aj exteriérové ihriská. Neďaleko bol postavený polyfunkčný objekt s obytnými priestormi a hostincom.

Rozhodujúcou fázou premeny tejto časti mesta bolo obdobie druhej polovice 20.storočia. Prvé stavby boli realizované v 50-tych rokoch, kedy sa severne a východne od arboréta postavili menšie obytné bloky v duchu socialistického realizmu. Výstavba tohto sídliska si vyžiadala zmenšenie plochy arboréta z východnej strany. Do domoradia na východnej strane Hradskej ulice bola postavená poschodová budova so sgrafitovou výzdobou fasád, ktorá dodnes slúži ako materská škola. Západná strana Hradskej ulice sa začala zastavovať výstavbou moderného gymnaziálneho areálu, po ktorom nasledoval celý rad stredoškolských budov po oboch stranách starej Poľnohospodárskej a neskôr Horárskej školy, pričom novostavby nahradili jej pôvodné hospodárske objekty. V 60-tych až 70-tych rokoch sa v súvislosti s rozvojom priemyslu v meste buduje panelákové sídlisko s vybavením južne od arboréta, ktoré je napojené na južnú časť mesta za železničnou traťou podchodom pre peších. Sídlisko je po západnej a sčasti aj severnej strane arboréta doplnené štvrtou rodinných domov, ktoré postupne vyplnili pôvodné plochy polí a lúk individuálnou bytovou výstavbou až po areál hradu. Za novým sídliskom sa pri rieke Belá postavil športový areál. Na lúke pod Hradskou skalou pri hrade vybuďovali tanečné pódium na majálesy.

Do zástavby na východnej strane Hradskej ulice sa medzi vily postupne vkladali budovy areálu základnej školy, neďaleko nej malú bytovku v bočnej uličke, obchodnú vybavenosť nízkej architektonickej úrovne a výrobné zariadenia za polyfunkčným objektom z 1.polovice 20.storočia. Po obvode zástavby tejto časti mesta sa pod svahom pod Hradskou horou, ktorým vedie štátna cesta na Podbanské, vybuďoval dlhý rad garáží.

Koniec 20. a začiatok 21.storočia sa výraznejšie neprejavil v urbanizme tejto časti mesta. Došlo k funkčným zmenám niektorých objektov a zhoršovaniu stavebno-technického stavu niektorých víl, na druhej strane sa však viaceré stavby obnovili, vrátane časti renesančných priestorov hradu, ktorých obnova pokračuje rýchlym tempom aj v súčasnosti. Devastovaným ostáva areál arboréta, na ktorom sa prejavuje dlhodobé zanedbávanie údržby zelene i drobnej architektúry.

Južná časť mesta vznikla okolo klasicistického urbanistického súboru, založeného koncom 18.storočia v súvislosti s preložením komorského likavsko-liptovského panstva do Liptovského Hrádku a so zriadením Lesného úradu. Nové centrum vzniklo po stranách v roku 1777 vysadenej dvojradovej lipovej aleje a dominovala mu budova katolíckeho kostola a školy so špecializovanou výučbou lesníctva. Skoro severojužne vedená ulicovka sa v polovici dĺžky mierne stáčala na juhozápad a končila na brehu Váhu, pod prístaviskom plti. Na severe komunikácia, ktorá dnes nesie meno Pod lipami, sa napájala na cestu smerujúcu

k hradu popod Hradskú skalú, pri ktorej neskôr postupne vyrástol rad eklektických vil v záhradách. Východne od južnej časti mesta sa vybudovala priemyselná oblasť s areálom vysokej pece na „Maši“, zbrojovkou prebudovanou na železiareň, pílami, továrňou na tanín.

V druhej polovici 19.storočia sa obytná zástavba rozširuje smerom na západ, popri brehu Váhu, kde vyrastá poschodová budova soľného úradu na konci ulice, ktorá smeruje k výpravnej budove pri železničnej trati košicko-bohumínskej trate. Tá síce rozčleňuje existujúcu i budúcu zástavbu mestečka na dve časti, no zároveň vytvára dobré podmienky na ďalšie budovanie prevažne drevárskeho priemyslu v lokalite i celom regióne. Nová obytná zástavba vyrastá na mieste starých rybníkov pri sútoku Váhu a Belej, uličná sieť je tvorená paralelnými komunikáciami severojužného smeru, kolmými na železničnú trať a popri nej vedúcu cestu z Liptova na Spiš. Tu je vybudovaná aj židovská synagóga. Prístavisko plť je v prvých desaťročiach 20.storočia nahradené terminálom lesnej úzkorozchodnej železnice, obhospodarujúcej doliny Čierneho Váhu až po Liptovskú Tepličku. Vzniká tu veľké zoskupenie budov, slúžiacich pre potreby železnice s malou výpravňou budovou na južnom konci ulice Pod lipami, v tesnom susedstve budovy tzv. kasína s areálom.

Obdobie prvej ČSR je charakterizované vznikom urbanisticky nevýrazného centra pred železničnou stanicou, na ktorú nadväzovala obytná zástavba popri už skôr vytvorenej uličnej sieti a zástavbou vybavenosti a menších výrobní popri hlavnej ceste smerom na Liptovský Mikuláš. V tomto centre je v štyridsiatych rokoch postavená evanjelická modlitebňa.

Najväčší stavebný ruch sa rozvinul v druhej polovici 20. storočia, kedy sa budujú menšie i väčšie obytné súbory aj v južnej časti mesta. Na klasicistický objekty nadväzujú v severnej časti lipovej aleje zo severu menšie obytné bloky a areál Stredného odborného učilišťa lesníckeho a administratíva Drevoimregny. Na západný koniec zástavby rodinných domov nadväzuje sídlisko panelových blokov s dominantnými vežovými domami. Za obytnou zástavbou oboma smermi sa na východ i západ rozširujú priemyselné areály, z ktorých najvýznamnejším je, popri už spomínanej Drevoimregne, areál závodov Tesla, neskôr prechádzajúci do vlastníctva Alcatelu. Končí prevádzka lesnej železnice a jej areál postupne získava novú náplň malých výrobní a sčasti chátra. Koncom 20. a začiatkom 21.storočia sa niektoré objekty obnovujú – výpravňá budova ŽSR, hotel Jeleň, budova soľného úradu, využívaná pre potreby Národopisného múzea, Domov sociálnych služieb v objekte na ulici Pod lipami, no niektoré, ako napr. prvá lesnícka škola, nie sú využívané a chátrajú. Rodný dom J. Matúšku bol demolovaný úplne. Pripravuje sa výstavba zázemia lyžiarskeho vleku, ktorý vznikne na severnom svahu za riekou Váh, v tesnom dotyku najstaršej, klasicistickej zástavby južnej časti mesta.

F. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA

F.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia

F.1.1. Pôdorysná schéma pamiatkovej zóny

Zástavba pamiatkovej zóny Liptovský Hrádok sa sústreďuje na plochu ulice Pod lipami a ulicu Hradná smerujúca k hradnému areálu. Zástavba ulice Pod lipami má charakter ulicovky s dvojrakovou alejou po oboch stranách cestnej komunikácie, smerujúcej severojužným smerom, s miernym stočením k juhozápadu. Lipová aleja, ktorá je dominantným prvkom tejto ulice, pokračuje ďalej na sever a vyplňa severnú časť zóny, priestor námestia Dr. M.R.Štefánika. Vzhľadom na šírku aleje je i šírka ulice po celej dĺžke mimoriadna a má podobu námestia s promenádou. Zatiaľ čo zástavbu západnej strany

ulicovky tvoria solitérne, v záhradách osadené objekty, rovnako ako v prípade severnej časti východnej strany ulicovky Pod lipami, južnú časť východnej strany zástavby vyplňa súvislá radová zástavba obytných stavieb.

Hlavná komunikačná os časti pamiatkovej zóny – ulice Pod lipami končí na severe pri cestnom telese štátnej cesty Liptovský Mikuláš – Podbanské a Čertovica a na juhu sa stáča západným smerom ako Partizánska ulica, pokračujúc ďalej paralelne s korytom rieky Váh. Na ulicu Pod lipami sa zo západu napája ulica Juraja Martinku približne v prvej tretine jej dĺžky od severu, ktorá pokračuje po prekročení ulice Pod lipami smerom na východ ako krátka slepá ulica s objektmi SOUL a administratívy príľahlých drevárskych podnikov. Z východnej strany sa na hlavnú komunikačnú os zóny napája ulica Pri úpuste, ktorá smeruje do priemyselnej zóny a nemá súvislejšiu zástavbu. Pôdorysná schéma tejto časti pamiatkovej zóny vznikla na prelome 18. a 19.storočia a do súčasnej podoby bola doplnená v prvej polovici 20.storočia.

Hlavnú komunikačnú os druhej časti pamiatkovej zóny tvorí Hradná ulica, ktorá vedie od cestného nadjazdu nad železničnou traťou na juhu smerom na sever a na križovatke pri hrade sa napája na štátnu cestu č.537, vedúcej na Podbanské. Od tejto križovatky sa cesty rozvetvujú a vidlicovite obchádzajú areál hradu. Na hlavnú komunikačnú os sa zo západu kolmo napájajú štyri ulice; na severnom i južnom konci Hradnej ulice a v pravidelných rozostupoch i v jej strednej časti, vytvárajúc tak pravidelnú uličnú sieť blokovej zástavby západne od Hradnej ulice. Na východnej strane obieha plochu zóny v segmentovom oblúku už spomínaná štátna cesta č.537, a pod svahom po ktorom vedie je už na území pamiatkovej zóny vybudovaná obslužná paralelná cesta, sprístupňujúca rad garáží. Pôdorysná schéma v tejto často pamiatkovej zóny bola vytvorená vo svojej hlavnej komunikačnej osi na prelome 19. a 20.storočia a doplnená do súčasnej podoby v druhej polovici 20.storočia.

F.1.2. Parcelácia a rozsah jej zachovania

Pôvodná parcelácia na území ulice Pod lipami je z hľadiska jej charakteru v rozhodujúcej miere zachovaná. Pozostáva z pozdĺžnych parciel, kolmo orientovaných na os komunikácie. Na vedute z prvej polovice 19.storočia je rozmiestnenie objektov na ulici Pod lipami zhodné sú súčasným stavom. Plánovite založené mestečko malo parcely vytýčené v súlade s predpokladaným situovaním verejných a obytných stavieb, čomu bola prispôsobená i šírka parciel. Širšou je parcela vyčlenená pre kostol s farou, atypickou svojimi rozmermi je aj parcela, na ktorej bola postavená lesnícka škola a predovšetkým parcela za administratívnou budovou, kde bola vytvorená ozdobná záhrada. Dĺžka parciel bola stanovené v podstatne jednotne, nezávisle na druhu stavby na nej postavenej a dosahovala v priemere 60 metrov. Šírka parciel sa časom menila ich zužovaním, predovšetkým pri zmene majetkoprávných pomerov. Dĺžky parciel sa výrazne upravili na západnej strane ulice, kde ich zadné časti boli premenené na nové stavebné parcely.

F.1.3. Charakteristika spôsobu zástavby pamiatkovej zóny

Uličnú zástavbu pamiatkovej zóny na ulici Pod lipami v prevažnej miere tvoria obytné objekty, tzv. deputátne domy pre pracovníkov lesnej správy a neskôr i pre pracovníkov soľného úradu, zoradené po oboch stranách alejou vyplnenej ulice. Vo východnom domoradí vynikajú stavby kostola a školy, v západnom administratívna budova. Zatiaľ čo klasicistická škola a kostol sú situované v severnej časti východnej strany ulice a svojim blízkym posadením vytvárajú výraznejší kompozičný prvok ako protiľahlá administratívna budova umiestnená v strede domoradia, západná strana získala kompozične vyvažujúcu hmotu v podobe budovy kasína na južnom konci zástavby.

Pôvodne sa z ulice smerom na juh otváral priehľad do okolitej krajiny, ktorý bol výstavbou areálu lesnej železnice zablokovaný, pričom novou nevýraznou pohľadovou dominantou sa stala výpravná budova železničného terminálu, ktorá bola situovaná priamo na os komunikácie Pod lipami. Smerom na sever, výstavbou košicko-bohumínskej železnice a napokon cestného nadjazdu, bola pôvodná komunikácia smerujúca k hradu prerušená a pohľadovo je dnes severná strana zóny uzavretá svahom cestného nadjazdu.

Rozhodujúcim priestorotvorným prvkom zóny je popri objektovej skladbe lipová aleja vysadená po celej dĺžke komunikačnej osi. Výsadba pôsobí, napriek pomalému dožívaniu niekoľkých jedincov, kompaktno a svojou rozsiahlosťou vyvoláva dojem parku so silným psychohygienickým účinkom na obyvateľov i návštevníkov pamiatkovej zóny. V severnej časti zóny, kde sa nachádzajú po jej obvode iba novostavby z druhej polovice 20. storočia, tvorí práve lipová aleja prechodný, opticko-izolačný prvok, ktorý odblokoval rušivé pohľady z pamiatkovej zóny na okolitú zástavbu a do istej miery prepája urbanisticky i architektonicky odlišné časti sídla.

Zástavba na Ulici Hradnej má napriek svojej rôznorodosti nemalé kompozičné hodnoty, vznikajúce postupne v priebehu 20. storočia. Zástavba bola vytváraná popri Hradnej ulici - prístupovej komunikácii k hradu a jej domoradie tvorené eklektickými vilami vrcholí objektom tzv. Vitálišovej vily, ktorá predznamenáva svojim charakterom hradný areál, ktorý sa vynára hneď za zátačkou, pred ktorou vila stojí. Rovnomerný rozostup vil po východnej strane Hradnej ulice bol do istej miery narušený neskoršími stavbami väčších objemov, no pôvodný výraz zástavby napriek tomu prevláda. Ako hmotová dominanta na západnej strane Hradnej ulice, ktorá bola pôvodne, s výnimkou Horárskej školy na jej južnom konci, bez zástavby, sa javí popri tejto stavbe aj areál gymnázia. Na severnom konci západnej strany Hradnej ulice tvorí prechodný urbanisticko-architektonický článok zoskupenie rodinných domov zo začiatku 20. storočia, ktoré dokladajú charakter zástavby v kontakte s hradnou ruinou.

Územie po obvode hradného areálu pokrýva nezastavané plochy lúk pod Hradskou skalou a prilahlé jazierko s mimoriadne pôsobivou kaplnkou sv. Jána Nepomuckého na skale v ňom. Patrí sem i pomerne výrazný prvok pamätníka obetiam svetových vojen s nie optimálne riešenou výsadbou tují.

F.1.4. Dominanty a výškové zónovanie zástavby pamiatkovej zóny

Pamiatková zóna nemá výrazné výškové dominanty, nakoľko aj najvyššie objekty nemajú viac podlaží ako dve a aj veža kostola nedosahuje väčšej výšky. Dvojpodlažným objektom na ulici Pod lipami je budova Lesníckej školy, ktorá na seba upozorňuje i väčším objemom, zdôrazneným manzardovou strechou a tympanónom nad vstupom. Dominantnosť školy i kostola je navyše potlačená vzrastlými lipami v ich bezprostrednej blízkosti, takže ich veľkosť sa v porovnaní s ostatnou prízemnou zástavbou nejaví výrazne kontrastná. Kompozičné princípy na tejto ulici, ktoré boli pri zakladaní sídla uplatňované a ktoré pozostávali z vytvorenia výraznejšieho zoskupenia budov pri nástupe zo severu a z jeho vyváženia na protiláhlej strane ulice hmotami administratívnej budovy a kasína, sú v súčasnosti mohutnými lipami aleje potlačené.

Výraznejšie sú aj urbanistické hodnoty niektorých objektov v časti pamiatkovej zóny, na ulici Hradnej. Tu je potrebné uviesť predovšetkým uplatnenie sa neoklasicistického objektu Horárskej školy na južnom konci ulice, ktoré si stavba udržala napriek objemným novým hmotám z druhej polovice 20. storočia v jej dotyku. Okrem tejto historickej budovy sa v rámci uličnej zástavby stala dominujúcou stavba gymnázia na západnej strane Hradskej ulice a na severnom konci tejto komunikácie zohráva pohľadovo dominantnú úlohu tzv. Vitálišova vila. Novšie väčšie hmoty orlovne a materskej školy v rámci zástavby na

východnej strane Hradskej ulice sú do istej miery potlačené vzrastlou zeleňou a nepredstavujú výraznejšiu konkurenciu susedným eklectickým vilám. Zástavba v severnej časti ulice je prízemná, dvojpodlažnými sú iba Horárska škola, orlovní a materská škôlka. Viacpodlažná je novodobá bloková obytná zástavba i školské budovy z 2. polovice 20. storočia.

Kontaktné územie pamiatkovej zóny má jediná výraznú stavbu, ktorá tvorí dominantu Partizánskej ulice a pôvodne aj nábregia Váhu a ktorá bola vybudovaná v neoklasicistickom výraze pre umiestnenie soľného úradu. Táto dvojpodlažná budova (národná kultúrna pamiatka- Budova administratívna) s manzardovou strechou a portikovým nástupom a s hospodárskym objektom vo dvore, v súčasnosti slúži potrebám Národopisného múzea. Napriek výstavbe väčších novodobých rodinných domov v susedstve bývalého soľného úradu ostal objekt výraznou dominantou a to v rámci celého Liptovského Hrádku. Ostatné objekty kontaktného územia pamiatkovej zóny a to ani dvojpodlažná administratívna budova Lesostavu, nepredstavujú hodnotnejšie architektúry ani z hľadiska dominantnosti, ani kvality i keď po odstránení nevhodných prístavieb by bolo možné rehabilitovať hodnoty niektorých objektov v areáli lesnej železnice, ktoré dokumentujú historickú podobu priestoru pred novodobými zásahmi.

F.1.5. Obraz sídla v krajine, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny

Pamiatková zóna je situovaná na rovine, v širokom údolí neďaleko sútoku riek Váh a Belá, pod zalesnenými severnými svahmi Nízkych Tatier. Východne od severnej časti zóny sa nad hradom vypína sčasti zalesnené skalné bralo, nazývané Hradská hora.

Mesto Liptovský Hrádok, vrátane jej pamiatkovej zóny, je z diaľkových pohľadov z prístupových komunikácií v podstate nevnímateľné. Výnimku tvorí iba nástup do mesta zo severu od Podbanského, kde sa pred prichádzajúcimi vynára ruina stredovekého hradu pod masívom Hradskej hory. Práve z jej výhliadkovej terasy, so slovenským dvojkrížom, je vnímateľný areál hradu a severná časť pamiatkovej zóny (ulica Hradná) so zástavbou vil, s Vitálišovou vilou v popredí. Na pamiatkovú zónu sa otvára jediný pohľadový uhol zo svahu na ľavom brehu Váhu, vedľa cintorína obce Liptovská Porúbka, kde sa plánuje výstavba lyžiarskeho vleku. I tento pohľad je čiastočne obmedzený vzrastlou zeleňou, no najvýznamnejšie dominanty zóny sú vnímateľné. Lipová aleja na ulici Pod lipami však zakrýva celú západnú stranu zástavby pamiatkovej zóny.

V interiéri pamiatkovej zóny sú pohľady na okolitú krajinu i na vnútorné priestory obmedzené lipovou alejou. Smerom na juh sa otvára z južného konca ulice Pod lipami jediný pohľad na blízke svahy Nízkych Tatier ponad zástavbu bývalého terminálu lesnej železnice. Pôsobivé sú priehľady lipovou alejou zo severnej i južnej strany, no okolitá zástavba je vnímateľná iba v obmedzenom rozsahu.

Pohľady v rámci pamiatkovej zóny z Hradnej ulice dávajú vyniknúť pôsobeniu skalného vrcholu Hradskej hory s výhliadkovou terasou nad vilovou zástavbou ulice s výraznou vežičkou Vitálišovej vily. Od areálu hradu sa otvára pekný pohľad na Hradskú horu ponad jazierko s dominantnou kaplnkou sv. Jána Nepomuckého.

F.1.6. Strešná krajina pamiatkovej zóny

Strešná krajina pamiatkovej zóny je vnímateľná predovšetkým z priestorov ulice Pod lipami. Z diaľkového pohľadu je vnímateľná časť striech východného domoradia pamiatkovej zóny. Pohľad na strechy zhora priamo v zóne je v podstate vylúčený, nakoľko ani jeden z objektov nie je v porovnaní s ostatnými výrazne prevýšený a navyiac je pohľad na strechy obmedzovaný vzrastlou zeleňou aleje.

Pri pohľade z úrovne chodca je zrejmy výrazny zásah do pôvodne otvormi neperforovaných striech manzardovej, valbovej a sedlovej krovovej konštrukcie. Zatiaľ čo najvýraznejšie strešné hmoty na Lesníckej škole, administratívnej budove a kostole doposiaľ ostali bez väčších zásahov, výrazne boli upravené valbové strechy na objekte kasína (ulica Pod lipami č.34) a Domova opatrovateľskej služby (č.16) a sedlové strechy spojených objektov č.21 a 23, na ktoré boli osadené vikiere. Strešné okná presvetlili podkrovie polovalbovej strechy objektu č.17. K zásahu, no málo vnímateľnému, došlo i v prípade deputátnických domov č.19 a 21, kde zadná, východná časť podkrovia bola upravená vložением pultovej a valbovej nadstavby na obytné účely. Krytina na strechách je pálená, azbestovocementová a na novších strechách aj z bonského šindľa. V obmedzenom rozsahu sa vyskytuje plechová krytina, predovšetkým na zložitejších tvaroch striech a architektonických prvkoch (veža kostola, tympanony). Komínové telesá sú zachované v prípadoch, že ostali funkčné, no stále zohrávajú pomerne výraznú úlohu pri obohacovaní strešnej krajiny.

Vhodnou obnovou prešlo podkrovie na objekte soľného úradu (národná kultúrna pamiatka – budova administratívna), ktoré sa využíva na expozičné účely Národopisného múzea, pričom sa podarilo dosiahnuť veľmi citlivú prezentáciu krovovej konštrukcie a ani nové vikiere, vzhľadom k svojej veľkosti, strechu objektu podstatne nenarušujú.

Tvar striech objektov vytypovaných na zápis do ÚZPF v časti pamiatkovej zóny, Ul. Hradná ostal zachovaný. V tejto časti pamiatkovej zóny zohráva strešná krajina, vzhľadom k vyššej hladine zástavby obytného súboru na západnej strane ulice, podstatne dôležitejšiu úlohu. Na historických objektoch je tvar striech bez zásahov, s výnimkou modernizovaného pôvodného objektu Tatrabanky (Hradná č.14) a č.10, ktoré dostali strešné okná. Nerušivé sú i strechy objektov z druhej polovice 20.storočia, až na obchodnú jednotku a výrobný podnik. Piata fasáda hradu je vnímateľná z Hradskej skaly. Tá si svoju pôsobivú plasticitu zachovala predovšetkým rešpektovaním komínových telies na renesančných krídlach.

F.1.7. Architektonické, umelecko-historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkovej zóny

Napriek pomerne neskorej dobe vzniku sídla, ktorého najhodnotnejšia časť je začlenená do pamiatkovej zóny, je možné konštatovať, že architektonické, umelecko-historické a výtvarné hodnoty tu situovaných objektov predstavujú kvalitu minimálne regionálneho významu. Veľká časť z nich ostala zachovaná napriek priebežným zásahom do hmotnej podstaty pamiatok i ostatných objektov zóny. Väčšina objektov zóny pochádza z prvej alebo druhej polovice 19.storočia. Prvé však boli postavené už koncom 18. storočia. Bola to ľudová škola, na mieste ktorej bola postavená väčšia školská budova stojaca dodnes a ktorá je prvou lesníckou školou v Uhorsku. Vedľa školy stojí klasicistický jednolod'ový kostol s polygonálnym uzáverom s výmaľbou interiéru od. J. Lercha, ktorý je ukážkou typizovanej sakrálnej architektúry na prelome 18. a 19.storočia. Obytné stavby po oboch stranách aleje, nazývané deputátne domy, sú rôzneho dispozičného typu od menších, radovo usporiadaných objektov až po kúrie. Obytná zástavba je na západnej strane doplnená o výstavnejšiu administratívnu budovu s rizalitovým nástupným priestorom a zaujímavú budovu tzv. kasína so zachovanou bránou barokového charakteru; obe stavby si zachovali svoj pôvodný architektonický výraz i detaily.

Pri všetkých týchto objektoch je možné konštatovať, že si v rozhodujúcej miere zachovali neporušené architektonické hodnoty a to tak v rovine objemovej ako aj dispozičnej, zachované ostali klenby i väčšina stropných konštrukcií napriek tomu, že v prípade niektorých obnovovacích prác (napr. Domov opatrovateľských služieb č.16, domy č.21,23,28) došlo k zásahom, ktoré do istej miery zmenili charakter stavby. Popri základných stavebných objemoch ostali čiastočne zachované i dotvárajúce prvky ako napr. vstupná brána do dvora

kasína, časť murovano-dreveného oplotenia medzi objektom kasína (Pod lipami č.34) a objektom na Partizánskej ulici č.2, architektonické detaily fasád. Obnovená je výtvarná výzdoba interiéru kostola. Ako ojedinelý prvok je zachovaná plechová váza na vrchole tympanonu Lesníckej školy. Výnimočne sú zachované i dverné a okenné výplne (Partizánska č.2, Pod lipami č.12, 19). Umelecko-historickú a výtvarnú hodnotu majú kamenný barokový kríž i Pieta, v súčasnosti umiestnená v novodobej kaplnke priemernej architektonickej hodnoty, ktoré dotvárajú centrálnu časť lipovej aleje.

Vyššie architektonické a umelecko-historické hodnoty vykazujú i objekty v časti pamiatkovej zóny –Ulica Hradná. Predovšetkým je to možné tvrdiť o objekte solitéru solného úradu (národná kultúrna pamiatka – Budova administratívna, situovaná v kontaktnom území pamiatkovej zóny), ktorý popri zachovaných architektonických hodnotách má v interiéri odkrytú maliarsku výzdobu jednotlivých miestností. Horárska škola, eklekticko-secesná vila na Hradskej ulici č.30 i Vitálišova vila na Hradnej ulici č.40 jednoznačne patria medzi architektúry, ktoré by mali byť zapísané do ÚZPF. Ich architektonické a umelecko-historické hodnoty sú zachované resp. obnoviteľné a týka sa to i dverných a okenných výplní, kovania a iných detailov. Povšimnutia hodné kvality majú i ďalšie objekty na tejto ulici (č.6, 10, 24, 32) a reprezentatívnym dokladom doby sú i objekty orlovne, materskej školy i gymnázia.

V rámci prebiehajúcej obnovy sa rehabilitujú architektonické hodnoty renesančnej časti hradu. Stredoveké jadro hradu je napriek havarijnému stavu ojedinelou ukážkou dvojvežového nížinného hradu s čiastočne zachovanou dispozíciou i niektorými detailmi. V bezprostrednom okolí hradu je na skale v jazierku umiestnená pozoruhodná romantická kaplnka s barokovou sochou sv. Jána Nepomuckého, mimoriadne obohacujúca okrajovú časť pamiatkovej zóny.

Pamiatková zóna v Liptovskom Hrádku je ojedinelou ukážkou plánovitého klasicistického urbanizmu tvoreného architektúrami solídnych hodnôt a výrazne obohateného zeleňou. Klasicistická časť sídla od prvopočiatku brala zreteľ na existenciu hradu, na areál ktorého sa napájala komunikáciou, popri ktorej neskôr vyrástol rad eklektických víl, Horárska škola a vedľa nej arborétum vysokých kvalít. Popri týchto hodnotách sa sídlo obohacovalo i v neskorších rokoch 20.storočia o neprehradiateľné ukážky architektúry funkcionalizmu (orlovňa), socialistického realizmu (materská škola) i prvých náznakov na funkcionalizmus nadväzujúcej moderny (gymnázium), čím, v podstate na jednej ulici, vznikla názorná „učebnica“ vývoja urbanizmu a architektúry 20.storočia s pozitívnymi i negatívnymi ukážkami. Zástavba symbolicky končí pri najstaršom objekte sídla – na Slovensku typologicky ojedinelom stredovekom hrade.

Pamiatková zóna disponuje významnými, obohacujúcimi urbanisticko-architektonickými hodnotami, vytvárajúcimi nezameniteľný genius loci v ináč nevýraznej zástavbe mesta negatívne poznačeného dopravnými ťahmi a priemyslom.

F.1.7.1. Objekty NKP

Číslo ÚZPF	Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo
318/1	Hrad		787
318/2	Kaštieľ		783,785
318/3	Park		784/1,786,892
320/1	Škola lesnícka	Pod lipami 11	58/1
320/2	Arborétum		570/1
320/3	Kostol r.k.	Pod lipami	1
320/4	Budova administrat.	Pod lipami 20	76

320/6	Fara r.k.	Pod lipami 15	2
320/7	Dom deputátny	Pod lipami 17	5
320/8	Dom deputátny	Pod lipami 19	6/1,6/2,6/3
320/9	Dom deputátny	Pod lipami 21	10/1,10/2
320/10	Dom deputátny	Pod lipami 23	11/1
320/11	Dom deputátny	Pod lipami 16	74/3
320/12	Dom deputátny	Pod lipami 14	71
320/13	Dom deputátny	Pod lipami 12	71/1,71/2
320/14	Aleja	Pod lipami	59.60,64,67/2,67/3
2617/0	Socha Piety	Pod lipami	67/21
2870/0	Koľaj	Partizánska ulica	14,18/30
11535/0	Budova administratívna	Partizánska ulica 153	157/2

Pri evidencii objektov zapísaných v ÚZPF sa odporúča miesto indexov uplatniť samostatné čísla (s výnimkou hradu), nakoľko sa jedná o individuálne stavby a naviac arborétum je mimo súboru stavieb námestia. Zároveň je potrebné pamiatku pod číslom 2870/0 vypustiť, nakoľko už fyzicky neexistuje, prípadne „koľaj“ nahradiť „výpravnou budovou“ (p.č.14), ktorá je evidovaná iba ako parcela a nie objekt.

F.1.7.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF

Na území pamiatkovej zóny neboli navrhnuté žiadne objekty na zápis do ÚZPF.

F.1.7.3. Objekty vytypované na zápis do ÚZPF

Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo	Dôvod zápisu
Objekty na území PZ			
Kasíno	Pod lipami 34	83/2	Klasicistická stavba v exponov polohe
Plastika kríža	Pod lipami		Kvalitná plastika z roku 1807
Škola horárska	Hradská 3	474	Historicky významná a hodnotná stavba
Vila	Hradská 30	935/1	Kvalitná eklektická obytná architektúra
Kaštieľ	Hradská 40	924/1	Dominantná eklektická reprezent. stavba
Kaplnka sv.Jána Nep	Hrad	923/2	Krajinársky hodnotná baroková kaplnka

Objekty na ulici Hradskej sa nachádzajú v prostredí, ktoré napriek neskorším rušivým zásahom si zachovalo urbanisticko-architektonické hodnoty, vytvárajúce vytypovaným objektom vhodné priestorové zázemie, na ktorom je žiadúce budúce stavebné aktivity korigovať.

F.1.7.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo	Návrh úprav
Hospodársky objekt	Pod lipami 34	84,85ú1,85/2	Pristúpiť k celkovej obnove
Hospodársky objekt	Partizánska 153	157/4 – 157/13	Pristúpiť k celkovej obnove
Hala depa	Partizánska	254	Komplexne obnoviť
Výpravná budova lesnej železnice	Partizánska	14	Prezentovať pôvodnú funkciu
Dielne	Pod lipami	18/27	Odstrániť prístavbu a obnoviť
Vila	Hradná 6	1/14	Upraviť prostredie, oplotenie, vymeniť krytinu
Vila	Hradná 10	1/12	Upraviť oplotenie
Administratívna budova	Hradná 14	976	Perspektívne prinavrátiť detaily
Telocvičňa	Hradná 18	975/1	Komplexne obnoviť
Vila	Hradná 24	924	Vymeniť mreže okien
Vila	Hradná 32	930,931	Upraviť sokel a zeleň
Vila	Hradná 34	926/1.926/2	Komplexne obnoviť, zjednotiť oplotenie
Dom rodinný	Hradná 35	722/1	Upraviť zeleň
Dom rodinný	Duklianska 19	723	Upraviť oplotenie

F.1.7.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom prostredí rušivé

Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo	Návrh úprav
Škola stredná	Pod lipami 9	58/2	
Telocvičňa	Pod lipami	58/3	
Hospodársky objekt	Pod lipami 15,19,23	3,7/1,8/1,8/3,9	Nechať na dožitie
Dom rodinný	Pri úpuste 84	11/4	Upraviť prostredie
Blok bytový	Pod lipami 8,10	68,69/2	
Hospodársky objekt	Pod lipami 12	71/5,71/6	Nechať na dožitie
Garáž	Pod lipami 14	74/4	
Dom obyt. vidiecky	Pod lipami 18	75/1,75/2	Komplexne obnoviť
Dom rodinný	Pod lipami 24	77/5,77/6	Vymeniť krytinu
Hospodársky objekt	Pod lipami 24	77/8,77/11	Komplexne obnoviť
Dom rodinný	Pod lipami 26	78/1	Architektonizovať fasádu, upraviť plot
Kúria	Pod lipami 28	81/1	Obnoviť fasádu
Administrat. budova	Partizánska 93	15	
Dielne	Partizánska	252/4	Nechať na dožitie

			resp. odstrániť
Škola	Partizánska	253	
Dielne, predajňa	Partizánska	16,17	Nechat' na dožitie resp. odstrániť
Priemyselná hala	Partizánska	18/21	Nechat' na dožitie resp. odstrániť
Sklady, garáže	Pri úpuste	18/23,18/25,18/32,18/33	Nechat' na dožitie resp. odstrániť
Depo	Pri úpuste	22	Komplexne obnoviť
Dom rodinný	Hradná 2	1023/1	Komplexne obnoviť
Škola	Hradná 8	1013/1	
Polyfunkčný objekt- hostinec, byty	Hradná 12	980	
Administrat. budova	Hradná	981	Nechat' na dožitie
Blok bytový	Hradná 14	977/2	
Rodinný dom	Hradná 20	944/1	
Škola	Hradná 22	944/1	
Rodinný dom	Hradná 24,26	937,938	Nechat' na dožitie
Hospodársky objekt	Hradná 30	935/5	Nechat' na dožitie
Gymnázium	Hradná 23	603	Upraviť okolie
Penzión	Hradná	757/1	

F.1.7.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom prostredí rušivé

Názov objektu	Adresa	Parcelné číslo	Návrh úprav
Dielne	Pod lipami 20	77/3,77/4,77/13,77/18	Odstrániť a nahradiť vhodnejším objektom
Dom rodinný	Pod lipami 30	82/1	Uličný trakt znížiť o jedno podlažie resp. upraviť fasádu
Sklady	Partizánska	18/26,18/28,18/74	Odstrániť, riešiť celé územie terminálu
Vrátnica	Pri úpuste	13	Odstrániť, riešiť celé územie terminálu
Sklady, garáže	Pri úpuste	18/22,18/24,18/26,18/34 -18/37,18/61,18/62- 18/72,21/1,21/2	Odstrániť, riešiť celé územie terminálu
Obchodné stredisko	Hradná 4	1013/3	Nechat' na dožitie, opticky odčleniť zeleňou
Dielne	Hradná 12	980	Nechat' na dožitie, architektonizovať vstup

F.1.8. Prehľad archeologických nálezísk

Predpoklad archeologických nálezov na území pamiatkovej zóny je vzhľadom k strategickému situovania sídla na styku cestných ťahov na z Liptova na Spiš a Horehronie je vysoký. Z tohto dôvodu bude potrebné pri zemných prácach na pamiatkovo chránenom území, ale i v iných polohách v rámci katastra mesta, zabezpečiť pamiatkový dozor, pri prácach väčšieho rozsahu i predstihový archeologický výskum. Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať archeológii v prípade stavebných prác v areáli hradu, kde je spolupráca archeológa, pamiatkára a projektanta nevyhnutná.

F.1.9. Historická zeleň

Pamiatková zóna Liptovský Hrádok je spolu so samostatne situovaným areálom arboréta mimoriadne bohatá na historickú zeleň. Už v roku 1777, na prvé výročie vzniku Spojených štátov amerických, bola vysadená lipová aleja na južnom konci komunikácie, spájajúcej hradný areál s prístaviskom plti na pravom brehu Váhu. Po stranách aleje postupne vyrástlo nové klasicistické, plánovite založené mestské centrum, ojedinelé i z celoslovenského hľadiska. Pôvodne štvorradová aleja o celkovej dĺžke 450 a šírke 60 metrov ostala napriek preriedeniu mimoriadne výrazným urbanisticko-krajinárskym prvkom, ovplyvňujúcim svojou atmosférou i širšie okolie. V rámci aleje sa vyskytuje niekoľko hodnotných vzrastlých jedincov, no niektoré stromy dožívajú. Prízemný parter aleje, tvorený podstatne mladšou výsadbou kríkov po stranách prístupových chodníkov a pri kaplnke oproti kostolu, spolu s niekoľkými ihličnanmi pred priečelím chrámu, neprispeli k skvalitneniu celkového pôsobenia aleje. Aleja bola postupne obohatená o drobnú architektúru – kamenný kríž, kaplnku s plastikou Piety a pamätník obetiam vojny. Zatiaľ čo kaplnka je udržiavaná, kríž si vyžaduje reštaurátorský zásah a pamätník obetiam je silne narušený.

V podstate všetky objekty na ulici Pod lipami majú záhrady, pričom záhrady západného domoradia sú menšie, nakoľko časť z ich plochy bola premenená na stavebné parcely. Podobne je vyhradená zeleň vo forme záhrad i v časti Hradnej ulice, kde všetky obytné objekty na východnej strane sú osadené uprostred lepšie či horšie udržiavanej zelene, tvorenej prevažne ovocnými stromami. Väčšie plochy zelene sú vytvorené pri budove materskej škôlky, základnej školy a orlovné. Charakter lesného porastu má pás zelene po východnom obvode severnej časti pamiatkovej zóny, na svahu pod štátnou cestou č.537, ktorý prirodzene prechádza do plôch zelene na svahoch Hradskej hory.

Zvyšky umelo vysadenej zelene sa zachovali v rámci hradného areálu, no ich stav nie je dobrý a hodnota nízka. Tujový parčík pri pamätníku padlým v I. a II. svetovej vojne je umelým prvkom v ináč málo narušenom prírodnom prostredí južného predpolia hradu.

Významnou plochou zelene v rámci mestského organizmu je arborétum založené v roku 1896 pri Horárskej škole, ktorá nadviazala na činnosť prvej Poľnohospodárskej školy a ktorej budova sa nachádza na južnom konci Hradnej ulice. V súčasnosti má arborétum rozlohu 7,2ha, no do roku 1962 bolo rozľahlejšie. V tomto roku bola jeho východná časť premenená na stavebné parcely v rámci nového sídliska a zrušený bol aj prítok vody z Belej do jazierka v arboréte. Krížom cez jeho plochu bol vytvorený ohradený chodník, spájajúci sídlisko na jeho severnej strane s novšou výstavbou pri železničnej trati. Celý areál arboréta bol ohradený a v jeho strednej časti sa vytvorili plochy skalky a umelých, kameňom spevnených zákutí organických tvarov. Tu bol prenesený i pamätník vzniku Československej republiky, ktorý je v súčasnosti v štádiu zániku.

Arborétum v správe SOU lesníckeho je neudržiavané, silne prerastené náletovou zeleňou, ktorá potláča hodnotné cudzokrajné dreviny, čím celá plocha tejto historickej zelene stráca na svojej pôvodne vysokej hodnote a stáva sa miestom stretávania asociálov.

F.1.10. Pamiatky histórie

S Liptovským Hrádkom sa spájajú počiatky lesníckeho a poľnohospodárskeho školstva na Slovensku. Na území pamiatkovej zóny sa zachovala budova Kráľovskej komorskej lesnej a hlavnej národnej školy na ulici Pod lipami a budova Poľnohospodárskej a neskôr Horárskej školy na Hradnej ulici. Budovy sú označené pamätnými tabuľami. Za historické objekty je možné považovať administratívne budovy lesníckeho a soľného úradu, zachované na ulici Pod lipami a Partizánskej. V dotyku pamiatkovej zóny sa zachovala výpravná budova Čiernovážskej úzkorozchodnej lesnej železnice.

Z pamätníkov je v dobrom stave pamätník padlým v I. a II. svetovej vojne pri hrade, narušené sú pamätníky obetiam vojen v aleji na námestí Dr.M.R.Štefánika i vzniku ČSR v arboréte. Na deputátnom dome na ulici Pod lipami č.23-25 je umiestnená pamätná tabuľa a bronzová busta MUDr. Škarvana – lekára, publicistu, esperantistu, spisovateľa a stúpenca myšlienok L.N.Tolstého. Pamätná tabuľa oslavujúca slovenskú štátnosť je osadená na úpätí Hradskej hory, pri nástupe na chodník vedúci na výhliadku.

Pamätný rodný dom J. Matúšku, ktorý stál na ulici Pod lipami č.11 sa nezachoval.

F.1.11. Vodné plochy a toky na pamiatkovom území

Na území pamiatkovej zóny sa nenachádza žiadna vodná plocha alebo tok. Kontaktné územie pamiatkovej zóny však z juhu obmýva rieka Váh, na brehu ktorej bol zriadený staničný terminál lesnej železnice v miestach, kde bolo prístavisko plti. Zo severu sa dotýka tok Belej. Na južnom predpolí hradu je doposiaľ zachované jazierko s kolísavým stavom vody. Všetky toky i jazierko obohacujú bezprostredné okolie zóny a hradného areálu pri predpoklade, že predovšetkým nábrevie Váhu bude v budúcnosti upravené a stane sa prirodzeným krajinárskym zázemím pamiatkovej zóny.

G. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

G.1.1. Urbanisticko-historické hodnoty pamiatkovej zóny

Pamiatková zóna Liptovský Hrádok je tvorená dvoma samostatnými územnými časťami a to na ulici Hradnej a ulici Pod lipami.

Pamiatková zóna, časť ulica Pod lipami je vyhlásená na území klasicistického súboru, vybudovaného za účelom umiestnenia lesného úradu a jeho zamestnancov priamo v centre rozvíjajúceho sa drevárskeho priemyslu na Hornom Liptove a neďaleko správy likavsko-hrádockého panstva na hrade. Celoslovensky ojedinelý príklad klasicistického urbanizmu, pozostávajúci z administratívnej budovy, školy, katolíckeho kostola a obytných objektov – tzv. deputátnych domov sa budoval v priebehu poslednej štvrtiny 18. storočia až prvej polovice 19. storočia. Jeho základom sa stala štvorradová lipová aleja, vysadená v roku 1777. **Jej komunikačná sieť** sídla pozostávala, a dodnes pozostáva, z jedinej širokej ulice, vytvorenej po stranách aleje, ktorá sa na približne 450 metrovom úseku stala súčasťou cesty, smerujúcej od hradu k prístavisku plti na pravom brehu Váhu. Na túto ulicu sa postupne na jej koncoch napojili priečne komunikácie, ktoré smerovali k pílam a železiarni smerom na Kráľovu Lehotu a smerom na západ pozdĺž toku Váhu. **Parcelácia sídla** vychádzala z funkcie objektov, ktoré mali byť na nich umiestnené. Obytné objekty mali pôvodne takmer zhodnú šírku i dĺžku parciel, širšie parcely boli vyčlenené pre verejné budovy. Napriek rozparcelovaniu niektorých parciel na východnej strane ulice, súvisiacemu s majetkoprávnymi zmenami a premene zadných častí parciel na západnej strane na nové stavebné pozemky sa

historická parcelácia v rozhodujúcej miere zachovala do súčasnosti a tvorí jednu z významných pamiatkových hodnôt územia.

Priamo v pohľadovom uzávere ulice Pod lipami, na južnej strane pamiatkovej zóny, je situovaná neveliká výpravná budova lesnej úzkorozchodnej čiernovážskej železnice zo začiatku 20. storočia. Za ňou sa rozprestiera areál zaniknutého železničného terminálu, ktorý sa vybudoval na mieste prístaviska plti. Napriek jeho dnešnému devastovanému stavu, zachovali sa tu niektoré objekty, ktoré by po obnove mohli dokladovať existenciu a význam tretej najdlhšej lesnej železnice na Slovensku.

Medzi železničnou traťou a hradom, ktorý predstavuje najvýznamnejší pamiatkový areál mesta sa tiahne časť pamiatkovej zóny na ulici Hradná, ktorej predovšetkým východná strana je zastavaná obytnými a verejnými stavbami, ktoré dokumentujú regionálny vývoj architektúry od začiatku 19. storočia do 60-tych rokov storočia dvadsiateho. Na túto rôznorodú, no vo svojich individuálnych riešeniach zaujímavú urbanistickú skladbu nadväzuje síce v súčasnosti zdevastované, no obnoviteľné arborétum, vytvárajúce pozoruhodné zelené zázemie tejto časti mesta. Urbanistickým i hodnotovým vyvrcholením tejto časti pamiatkovej zóny je stredoveká hradná ruina a k nej prináležiaci renesančný kaštieľ, situované na okraji zástavby v dosiaľ málo narušenom prírodnom prostredí vysokých estetických hodnôt.

Významnou je aj budova solného úradu (národná kultúrna pamiatka – Budova administratívna), ktorá svojou dvojpodlažnou, neskoroklasicistickou hmotou s mohutnou manzardovou strechou, ovláda okolitú zástavbu pri ceste popri Váhu.

G.1.2. Architektonické hodnoty prvkov

Objekty pamiatkovej zóny na ulici Pod lipami pochádzajú prevažne z konca 18. a prvej tretiny 19. storočia. Postupne boli budované ďalšie stavby, resp. dochádzalo k úpravám už existujúcich objektov. Východnému, kratšiemu domoradiu dominujú objekty prvej lesníckej školy v Uhorsku a katolíckeho kostola Navštívenia Panny Márie, ktoré uzatvárali zástavbu zo severu. Obe stavby predstavujú typické architektúry prechodného barokovo-klasicistického obdobia, ovplyvnené činnosťou cisárskej projektovej kancelárie vo Viedni, charakteristické racionálne riešenou dispozíciou a strohosťou, no zároveň istou monumentalitou fasád. Dlhšie, západné domoradie má v strede zástavby situovanú administratívnu budovu s dominantným vstupným rizalitom a z juhu je uzavreté ďalšou výraznou hmotou tzv. kasína. Obytné objekty sú typologicky pomerne rôznorodé, od radových, na seba napojených a s ulicou paralelných stavieb, cez jednoduché, jednotraktové objekty pozdĺžneho pôdorysu, orientované do ulice kratšou stranou, až po honosnejšie stavby charakteru kúrie. U väčšiny klasicistických objektov je zachovaná ich materiálková podstata, architektonická podoba, vrátane konštrukčných a dekoratívnych detailov a krovových konštrukcií. Sakrálna stavba prešla rozhodujúcou etapou obnovy a má zachovaný mobiliár i nástenné maľby. Novostavby sa na území ulice Pod lipami vyskytujú obmedzene a to iba v západnom domoradí. Jediný obytný objekt, ktorý svojou nadstavbou ruší prostredie historického prostredia je rodinný dom pri kasíne. Väčšie výrobné, dnes nevyužívané rušivé novostavby sa nachádzajú vo dvore administratívnej budovy. Niektoré úpravy klasicistických stavieb neboli optimálne, predovšetkým sa to týka zásahov do strešnej krajiny a odstránenia detailov na fasádach. Napriek tomu, že v prípade jednotlivých objektov zóny sa nejedná o nadpriemerné architektúry, kombinácia urbanizmu a slohovo takmer jednotnej zástavby pri zároveň jej bohatej typologickej rôznorodosti, robí z pamiatkovej zóny sídlo s jedinečným geniom loci.

Historické pamiatky sú zastúpené bustou MUDr. Škarvana – lekára, esperantistu, tolstojovského humanistu, ktorá spolu s pamätnými tabuľami je postavená pred objektom Pod

lipami č.23. Ďalšia významná historická budova je už spomínaný objekt prvej lesníckej školy. Rodný dom J.Matúšku, ktorý stál medzi školou a kostolom sa už nezachoval.

G.1.3. Urbanisticko-krajinárske hodnoty

K vysokým hodnotám pamiatkového územia prispieva **historická zeleň**, reprezentovaná alejou, ktorá vyplňa celú plochu ulice Pod lipami, ktorá je jej komunikačnou osou. Napriek značnej prestárlosti niektorých vzrastlých jedincov lipy malolistej, ktorá je dominantným druhom a niektorým nevhodným doplnkom predovšetkým v parteri aleje, zeleň mimoriadne umocňuje dojem z uličného interiéru, iný v každom ročnom období.

Diaľkové pohľady na zónu sú obmedzené na čiastočný priehľad na jej východné domoradie zo svahu budúceho lyžiarskeho svahu na ľavom brehu Váhu.

G.1.4. Umelecko-historické hodnoty prvkov

Umelecko-historické hodnoty na území pamiatkovej zóny sú koncentrované predovšetkým v **interiéri farského kostola**, ktorého mobiliár a výmalba predstavuje výtvarné cítenie 1.polovice 19. storočia. Detaily podobného charakteru sú badateľné na objekte lesníckej školy a v minimálnom rozsahu i na iných objektoch ulice Pod lipami.

Kamenná plastika umelecko-historických hodnôt sa na území pamiatkovej zóny vyskytuje v novodobej kaplnke – prístrešku, situovanému oproti vstupu do kostola, ako barokovo-klasicistická kamenná Pieta takmer životnej veľkosti. Južne od kaplnky stojí v aleji kamenný klasicistický kríž s korpusom Krista. Obe plastiky sú hodnotné ukážky kamenosochárskej tvorby pravdepodobne domácich majstrov.

V severnej časti zóny- ulice Pod lipami, ktorá je tvorená iba stromoradiami. aleje sa zachoval pomerne zdevastovaný, výtvarne priemerný pamätník obetiam I. a II. svetovej vojny.

G.1.5. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezísk.

Na území pamiatkovej zóny sa preskúmané archeologické náleziská nenachádzajú a teda ich prezentácia neprichádza do úvahy. To nevyklučuje možnosť archeologických nálezov, ba i odkrytie nálezísk v rámci prác na obnove chráneného územia, alebo jeho ochranného pásma v budúcnosti. V prípade takýchto objavov budú tieto môcť byť pri ich vyššej výpovednej hodnote i širšej verejnosti prezentované v úrovni terénu a s primeraným informačným systémom.

Pamiatková zóna v Liptovskom Hrádku je územím urbanisticko-architektonických hodnôt celoslovenského významu predovšetkým z obdobia klasicizmu, obohatených o kvalitnú historickú zeleň. V školských i administratívnych zariadeniach na jej území sa formovali názory na moderné lesnícke a následne i poľnohospodárske postupy a odtiaľ sa usmerňovala drevospracujúca a podhorská poľnohospodárska výroba, na ktorú neskôr nadviazali viaceré vedecko-výskumné zariadenia a priemyselné podniky. Napriek prudkým a často negatívnym zmenám, ktorými mesto Liptovský Hrádok prešlo, ostala pamiatková zóna oázou minimálne narušeného historického prostredia. Koncentrácia zachovaných urbanisticko-architektonických a krajinárskych hodnôt sídla, v kombinácii s jeho historickým významom, predurčuje historickú časť Liptovského Hrádku a jej bezprostredné okolie na zvýšenú pamiatkovú ochranu v zmysle príslušných legislatívnych noriem.

NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HDNÔT PAMIATKOVEJ ZÓNY

A. HLAVNÉ ZÁSADY URBANISTICKO-ARCHITEKTONICKÉHO RIEŠENIA PAMIATKOVEJ ZÓNY

Na základe výsledkov urbanisticko-historického výskumu a jemu predchádzajúcich analýz je možné konštatovať, že pamiatková zóna Liptovský Hrádok si zachovala svoje urbanistické, architektonické i umeleckohistorické hodnoty v takmer nezmenenom rozsahu od doby jej vyhlásenia v roku 1994. Kvalita týchto hodnôt a stupeň ich zachovania je taký vysoký, že ďalšia ochrana, obnova a prezentácia tejto pamiatkovej zóny je jednoznačne celospoločensky žiadúca.

Zachovaná pôdorysná schéma zóny, jej historická parcelácia, priestorová a objemová skladba jednotlivých architektúr, autenticita ich hmôt a výrazu, ako aj zachovaná historická zeleň na celej ploche hlavnej komunikačnej osi chráneného územia, predurčuje ako optimálny metodický prístup k usmerňovaniu činností v pamiatkovej zóne **sanačnú metódu**. Tá pri rešpektovaní a ďalšom zhodnotení zachovaných pamiatkových hodnôt s minimálnym rozsahom zásahov do autenticity prostredia a architektúr, umožňuje zároveň korigovať v minulosti uskutočnené nežiadúce zásahy do územia, ktoré sa v obmedzenom rozsahu vyskytli. Popri primeranom usmerňovaní stavebných aktivít je rovnako dôležitou podmienkou regenerácie územia vhodné využitie jednotlivých objektov a plôch pamiatkovej rezervácie a jej bezprostredného okolia, ktoré by malo byť legislatívne pokryté vyhlásením ochranného pásma.

Ochranné pásmo sa odporúča vytvoriť predovšetkým východne a južne od územia pamiatkovej zóny, kde sa očakávajú stavebné zásahy, resp. je žiadúce ich vyvolať, vzhľadom k nevhodnému funkčnému využitiu a nehodnotnej až rušivej zástavbe. Tá bráni optickému prepojeniu pamiatkovej zóny s hodnotnou okolitou krajinou pri rieke Váh a zároveň prekrýva fragmenty terminálu lesnej železnice, významného technického diela, ktoré s územím pamiatkovej zóny bolo existenčne aj urbanisticky previazané takmer celé 20. storočie. Zároveň sa odporúča nahradiť pôvodnú severnú časť pamiatkovej zóny, medzi železničnou traťou a hradom, ochranným pásmom, zaručujúcim zachovanie širšieho hodnotného prostredia hradu a zároveň zaujímavej i historicky významnej zástavbe na Hradnej ulici, z ktorých je niekoľko objektov vytypovaných na zápis do ÚZPF.

B. ZÁSADY OCHRANY, REHABILITÁCIE, REGENERÁCIE, OBNOVY A PREZENTÁCIE JEDNOTLIVÝCH TYPOV ŠTRUKTÚR A PRVKOV

B.1. Ochrana historickej pôdorysnej schémy pamiatkovej zóny

Pôdorysná schéma klasicistického sídla, ktoré dnes tvorí pamiatkovú zónu na ulici Pod lipami, je do súčasnosti v podstate v plnom rozsahu zachovaná. Na hlavnú komunikačnú os, prebiehajúcu stredom ulice Pod lipami a námestím Dr. M. R. Štefánika, nadväzujú priečne komunikácie, ktoré v južnej časti rešpektujú ich pôvodný priebeh. Napriek tomu, že v severnej časti vznikol priečny komunikačný ťah až neskôr vytvorením ulice Juraja Martinku a jej slepým pokračovaním východným smerom, jeho situovanie historickú schému neruší, ale prirodzene dopĺňa. Súčasná pôdorysná schéma, tvorená komunikačnou sieťou a dvoma blokmi zástavby, plne zodpovedá potrebám a nie je dôvod do nej vstupovať. Všetky

budúce stavebné aktivity by mali jej rozloženie rešpektovať a riešiť korekčnými zásahmi iba tzv. rezervné plochy.

B.2. Ochrana historickej parcelácie

Historická parcelácia na území pamiatkovej zóny – ulica Pod lipami síce prešla určitým vývojom, predovšetkým na jej západnej strane, ale jej pôvodný charakter ostal v rozhodujúcej miere zachovaný. Z tohto dôvodu je žiadúce toto členenie územia rešpektovať i do budúcnosti. Možné zmeny parcelácie prichádzajú do úvahy na ploche východného domoradia, kde je možné, v prípade perspektívnych majetkoprávných zmien, parcely, ktoré boli dodatočne zúžené (7/1,7/2,8/1,8/2,12/1,12/2,12/3) opätovne zlúčiť a prispôsobiť ich šírku šírke objektov, ku ktorým boli pôvodne pričlenené. Podobne je možné postupovať i pri pôvodne veľkej parcele za administratívnu budovu na ulici Pod lipami 20, kde je možné zlúčiť parcely 77/12,77/16,77/17. K opačnému postupu došlo v prípade parcely za pôvodnou lesníckou školou, kde sa dodatočne vytvorila veľká parcela 58/4, na ktorej vznikli pri historickej budove nové objekty SOUL. Tu, ak by došlo k prevzatiu pôvodnej budovy iným majiteľom, je možné parcelu rozčleniť na pôvodné menšie parcely, zachytené na katastrálnej mape z 19. storočia. V prípade iných, zúžených parciel, ich korekcia či návrat do pôvodných rozmerov, nie je reálna, vzhľadom k dlhodobu zafixovaným majetkoprávnym vzťahom.

B.3. Ochrana historických dominánt a kompozície výškového zónovania sídla

Vnímanie výškových dominánt na území pamiatkovej zóny je pomerne obmedzené. Vyplýva to z ich nevelkých objemov a výšky a zároveň ich vnímanie je potlačené vzrastlou zeleňou aleje na ulici Pod lipami. Za dominantné je možné považovať iba dve budovy na ulici Pod lipami – r.-k. kostol Nanebovzatia Panny Márie a neďalekú prvú lesnícku školu, vzhľadom k jej dvojpodlažnosti, obe nachádzajúce sa na severnej strane východného domoradia. Zatiaľ čo v prípade školy zvýšenie vnímateľnosti jej dominantného postavenia v rámci prostredia sídla neprichádza do úvahy, ale je potrebné súčasný stav rešpektovať, pri kostole je žiadúce pristúpiť k úprave zelene v bezprostrednej blízkosti jeho západnej fasády, ktorá tam bola dodatočne necitlivo vysadená. Nahradenie vysokých tují nízkou zeleňou po obvode prístupového chodníka ku kostolu umožní jeho výraznejšie vnímanie i dôstojnejšie pôsobenie v siluete východného domoradia. Ostatné objekty na území pamiatkovej zóny, vzhľadom k ich podlažnosti, nepôsobia dominantne.

B.4. Princípy ochrany siluety sídla

Vzhľadom k situovaniu pamiatkovej zóny, no predovšetkým z dôvodu existencie aleje, vyplňajúcej celú jej centrálnu časť, je vnímanie jej siluety z prístupových komunikácií i okolitých svahov nízkotatranského predhoria absolútne obmedzené. Jedinú, i to iba čiastočnú výnimku tvorí pohľad z budúceho lyžiarskeho svahu na ľavom brehu Váhu, nad cintorínom obce Porúbka. I tento výhľad je však obmedzený iba na východné domoradie s dominantnou hmotou kostola, parciálne zaclonené vysokou zeleňou. Západnú stranu zástavby zóny prekrýva pás vzrastlých jedincov lipovej aleje. Vytvorenie nových pohľadových uhlov, ktoré by v budúcnosti umožnili efektnejší výhľad na pamiatkovú zónu je nepravdepodobné. Isté skvalitnenie jediného súčasného pohľadu bude možné pri výstavbe lyžiarskeho svahu a jeho zázemia, za cenu, že sa pristúpi k preriedeniu vzrastlej zelene, brániacej vo výhľade a k náhradnej výsadbe v inej, vhodnejšej polohe. Širší výhľad na zónu sa môže otvoriť aj z vrcholovej stanice budúceho vleku, no i tu bude pravdepodobne nutné korigovať rozsah lesného porastu.

B.5. Požiadavky na zachovanie charakteru stavebných hmôt a ochranu strešnej krajiny

Viac ako dvojstoročný vývoj sídla vytvoril súčasnú podobu jednotlivých objektov, na ktorých sa popri klasicistických znakoch prejavili zásahy zo začiatku 20. storočia, no predovšetkým z jeho druhej polovice a začiatku 21. storočia. Ani priebežné zásahy nespôsobili zmenu charakteru väčšiny z nich i keď je nutné konštatovať, že niektoré úpravy, prístavby a zásahy do strešnej krajiny nezodpovedajú kritériám pamiatkovej ochrany.

Pri budúcich stavebných vstupoch do prostredia pamiatkovej zóny bude potrebné vychádzať zo zásady rešpektovať historickú objemovú podobu a výraz objektov a v prípade národných kultúrnych pamiatok i ich dispozíciu a interiérové architektonické a výtvarné prvky a to za súčasného prihliadania na zachovanie ich autentickej stavebnej matérie. Navrhované detailne zásahy do jednotlivých objektov, v záujme ich primeranej obnovy a rehabilitácie, budú konkretizované v kapitole C.8.

Problematika strešnej krajiny zohráva i v prípade pamiatkovej zóny Liptovský Hrádok dôležitý moment a to napriek tomu, že tu jej vnímanie je obmedzené výškovým zónovaním zástavby priamo v zóne, ale i na jej okolí, kde sa nevyskytujú výškové budovy. To isté sa týka i diaľkových pohľadov, odkiaľ je vnímateľná iba časť striech východného domoradia ulice Pod lipami. Možnosť vnímania strešnej krajiny z pohľadu chodca je však, i pri vzrastlej zeleni aleje, pomerne dobrá, z čoho vyplýva nutnosť citlivého prístupu pri riešení presvetlenia podkrovi, aby v budúcnosti nedošlo k narušeniu proporčnej vyváženej architektúr, pri ktorých predovšetkým manzardové strechy predstavujú mimoriadne dôležitý architektonicko-kompozičný prvok. Z tohto dôvodu bude žiadúce ťažisko okenných otvorov resp. vikierov väčších rozmerov, situovať na zadnú stranu strešného plášťa, ktorý nie je verejnosťou bežne vnímaný. Čelné strany striech by mali ostať bez zásahov, v krajnom prípade je možné do ulice situovať menšie vikiere či vetracie otvory. Strešné okná orientované do ulice Pod lipami sa neodporúčajú.

B.6. Ochrana charakteru tradičnej skladby zástavby

Nakoľko sa na území pamiatkovej zóny predpokladá iba obmedzená výstavba na dvoch rezervných plochách, niet dôvodu, prečo by súčasná ulicová zástavba, sústredená po oboch stranách ulice Pod lipami, mala byť narušená. Nepredpokladá sa ani zásah do novších stavebných celkov na území pamiatkovej zóny (škola, obytné bloky) a tak súčasný charakter priestorov zóny by mal zostať nenarušený. Zvýšenú pozornosť však bude potrebné venovať zástavbe na uvoľnenej parcele severne od sakrálneho objektu (viď rezervná plocha č.3).

B.7. Ochrana typických prvkov prostredia

Architektonický alebo výtvarný prvok, ktorý by bolo možné charakterizovať ako typický pre pamiatkovú zónu, nie je možné určiť, nakoľko podobné sa vyskytujú pomerne i na architektúrach v iných historických sídlach. Typickým, i keď nehmotným prvkom, uplatňujúcim sa v takom rozsahu iba v Liptovskom Hrádku, je pomenovanie obytných objektov ako „domy deputátne.“

B.7. Zásady nasvetlenia historických priestorov a budov

V súčasnosti je osvetlenie územia pamiatkovej zóny obmedzené na niekoľko vysokých osvetľovacích telies tanierového typu zo 60-tych rokov 20. storočia, ktoré nezodpovedajú potrebám ani štátnym normám. Pri slávnostných príležitostiach dominantné objekty, napr. kostol a prvá lesnícka škola, nie sú osvetlené.

Nahradenie súčasných dožitých osvetľovacích telies novými je akútnou nutnosťou. Pri ich výbere je potrebné odlišiť osvetlenie chodníkov popri cestnej komunikácii, osvetlenie prístupových chodníkov k objektom, fasád vybraných budov a osvetlenie drobnej architektúry. Osvetľovacie telesá popri cestnej komunikácii by mali mať charakter jednoduchých kandelábrov v novodobom výraze, bez historizujúcich náznakov, nakoľko nie je pravdepodobná existencia historických osvetľovacích telies na území pamiatkovej zóny. Podobný charakter, no typologicky ako nízke svietidlo, by mali mať svietidlá popri prístupových chodníkoch k jednotlivým objektom. Objekty kostola, školy a po obnove aj administratívnej budovy a kasína, prípadne výpravnej budovy lesnej železnice v pohľadovom uzávere južného priehľadu z pamiatkovej zóny, by mali byť, pri slávnostných príležitostiach štátnych a významných cirkevných sviatkov, osvetlené reflektormi umiestnenými v úrovni trávnik, pri vyšších objektoch aj zo stojok kandelábrov, najbližších k osvetľovaným budovám. Medzi objekty, ktoré by mali byť osvetlené pri slávnostných príležitostiach je možné zaradiť aj drobné architektúry - kaplnku Piety, kamenný kríž a po obnove aj pamätník obetiam I. a II. svetovej vojny. Osvetľovacie telesá pri vstupoch do jednotlivých objektov sa odporúča umiestniť na fasády a pri výbere typov je žiadúce vyvarovať sa pseudohistorickým svietidlám na úrovni gýčov.

B.8. Zásady diferencovaného prístupu k ochrane a obnove objektov a priestorov PZ

B.8.1. Objekty NKP

Ochrana, obnova a prezentácia národných kultúrnych pamiatok na území pamiatkovej zóny (viď tabuľku G.1.7.1. urbanisticko-historického výskumu) je stanovená zákonom č.49/2001, §32, §33 o ochrane pamiatkového fondu, v ktorom sú špecifikované podmienky výkonu jednotlivých činností, dotýkajúcich sa národných kultúrnych pamiatok. Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať zabezpečeniu pamiatkových výskumov, v záujme získania čo najpodrobnejších a pre obnovu potrebných údajov o ich vývoji a pôvodnej podobe, ktoré sú rozhodujúce pre spracovanie metodických podkladov a príslušnej projektovej dokumentácie. Rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu v Žiline budú na základe výsledkov pamiatkových výskumov a návrhov na obnovu na každý objekt individuálne konkretizované.

B.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF

V predchádzajúcom období, ani pri návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny neboli navrhnuté žiadne nehnuteľnosti na zápis do ÚZPF.

B.8.3. Objekty vytypované na zápis do ÚZPF

Na území pamiatkovej zóny je na základe urbanisticko-historického výskumu a zhodnotenia architektonických kvalít vytypovaný na zápis objekt tzv. kasína na ulici Pod lipami 34, ktorý má významnú urbanistickú polohu na južnom nároží západného domoradia a je súčasťou zachovaného rozľahlejšieho súboru v podobe hospodárskych objektov a príslušného obytného objektu na Partizánskej ulici č.2. Objekt je v súčasnosti v obnove a perspektívne je nutné pripraviť komplexnú obnovu jeho hospodárskych objektov pri zachovaní ich objemov a rehabilitácii ich exteriérovej historickej podoby. Do úvahy prichádza i využitie ich podkrovných priestorov. Zvláštnu pozornosť bude počas obnovovacích prác venovať obnove barokizujúcej vstupnej brány do nádvorja areálu.

B.8.4. Objekty ktoré nie sú v pamiatkovej zóne rušivé

Obe skupiny objektov sú zaradené do tabuliek G.1.7.4. a G.1.7.5. urbanisticko-historického výskumu, v ktorých sú uvedené aj potrebné úpravy, ktoré by zhodnotili ich súčasnú podobu, čím by sa celkovo zvýšila hodnota prostredia pamiatkovej zóny. Pri všetkých zásahoch, ktoré by na objektoch týchto dvoch kategórií prebiehali, je potrebné vyžiadať si k zamýšľaným prácam rozhodnutie KPÚ Žilina, pracovisko Ružomberok v zmysle odseku 5, §32 zákona č.49/2001 o ochrane pamiatkového fondu.

B.8.5. Objekty, ktoré sú v pamiatkovej zóne rušivé

Na území pamiatkovej zóny sa nachádzajú dva objekty, ktoré je nutné považovať za rušivé. Jedná sa o rodinný dom na ulici Pod lipami 30 a výrobné priestory za objektom č.20 na tej istej ulici. Zatiaľ čo výrobné priestory z druhej polovice 20.storočia je potrebné odstrániť a nahradiť ich stavbou nerušiacou prostredie, v prípade obytného objektu č.30 je možné perspektívne uvažovať o odstránení či prispôbení prostrediu jeho rušivého druhého podlažia na východnej strane jeho pôdorysu, ktoré je orientované do aleje na ulici Pod lipami (viď tabuľka G.1.7.6. urbanisticko-historického výskumu).

B.9. Rezervné plochy

Vzhľadom k zachovanému urbanizmu i hodnotám jednotlivých historických objektov sa na území pamiatkovej zóny nachádzajú iba štyri rezervné plochy. Rezervné plochy na Ulici pod lipami vznikli zánikom historického objektu (rodný dom J. Matúšku na ulici Pod lipami 13)- rezervná plocha č.3 a výstavbou už spomínaných výrobných priestorov za administratívnou budovou, pri ktorých je potrebné počítať s ich likvidáciou – rezervná plocha č.5.

Rezervná plocha č.3 - parcely č.57/1-57/3, na ktorých sa rozprestiera, je možné, nie však nutné, zastavať. Zánikom pôvodného objektu sa odkryli pohľady na bočné fasády lesníckej školy i katolíckeho kostola, ktorých zachovanie i do budúcnosti je možné v prípade vhodného využitia uvoľnenej parcely pre aktivity, vyžadujúce si nanajvýš drobnú a nerušivú architektúru. V prípade, že na rezervnej ploche bude obnovená zástavba, jej objem by, vzhľadom k situovaniu parcely, nemal prekročiť jedno podlažie s využiteľným podkrovím a pôdorys by smerom do ulice nemal prekročiť pôvodnú šírku zaniknutej stavby. Stavba by mala svojim výrazom zohľadňovať hodnoty prostredia a zároveň jednoznačne priznávať dobu svojho vzniku. Presvetlenie podkrovia by malo byť v rozhodujúcej miere riešené z východnej, zadnej strany objektu.

Rezervná plocha č.4 – tvorená parcelami 77/4, 77/13, 77/18 je vzhľadom k situovaniu za bývalou administratívnou budovou na ulici Pod lipami č.20, predurčená na nahradenie vysoko hodnotnou, prostredie rešpektujúcou jednopodlažnou novostavbou, dopĺňajúcou budúcu funkciu historického objektu, alebo na vytvorenie kultivovanej zelene, ktorá zároveň opticky odčlení parcelu od prilahlých parciel rodinných domov na vedľajšej ulici. Prípadná novostavba svojou dĺžkou sa musí podriaďovať dĺžke administratívnej budovy a brať do úvahy šírku dvorového priestoru, vyčleneného pôvodnými zachovanými budovami, dotvárajúcimi areál zo severnej strany.

B.10. Zásady ochrany a obnovy drobnej architektúry a výtvarných diel

Drobná architektúra na území pamiatkovej zóny pozostáva z kaplnky s kamennou plastikou Piety, klasicistického kamenného kríža, pamätníka obetiam I. a II. svetovej vojny

a busty MUDr. Škarvana. Ich poloha je zafixovaná a niet dôvodu ju meniť. Zatiaľ čo kaplnka naproti vstupu do kostola je v dobrom stavebno-technickom stave a jej architektonické skvalitnenie prichádza do úvahy až v budúcnosti, kamenný kríž s korpusom Ukrižovaného si urýchlene vyžaduje reštaurátorský zásah. Pamätník obetiam vojen je poškodený a je nutná jeho obnova, no vzhľadom k jeho veľkej výtvarnej hodnote nie je vylúčené ani jeho odstránenie. Busta MUDr. Škarvana si vyžaduje očistenie. V budúcnosti je možné uvažovať o nových malých výtvarných dielach, ktoré by pripomínali existenciu Čiernovážskej lesnej železnice, význam školských inštitúcií na území mesta, či označenie miesta zaniknutého rodného domu J. Matúšku.

Drobná architektúra utilitárneho charakteru – lavičky, odpadkové koše, picie fontánky, altánky či stánky sa na území pamiatkovej zóny (s výnimkou niekoľkých poškodených odpadkových košov) nevyskytujú. Ich rozmiestnenie sa však stane nutným aj v súvislosti s pripravovaným nástupným priestorom na lyžiarsky svah, ktorý sa plánuje vytvoriť východne od pamiatkovej zóny. Drobná architektúra, ktorá by tu mala byť umiestnená, musí ponechať strednú časť lipovej aleje po celej jej dĺžke voľnú, aby jej pôsobenie nebolo narušené. Popri chodníkoch stredom ulice je potrebné v primeraných odstupoch umiestniť iba odpadkové koše, opticky priclonené nízkou zeleňou. Lavičky sa odporúčajú osadiť bližšie k objektom po oboch stranách ulice, pričom ich situovanie by malo byť pri verejných budovách – kostole, škole či bývalej administratívnej budove. Nevylučuje sa umiestnenie altánku s posedením, predovšetkým v severnej časti aleje na námestí Dr. M. R. Štefánika a novinového stánku na križovatke ulíc Pod lipami a Juraja Martinku. Po otvorení prevádzky na lyžiarskom svahu sa dá uvažovať o zriadení stánku s občerstvením na mieste dnešnej rušivej vrátnice do areálu prevádzok na mieste železničného terminálu na ulici Na úpuste, ktorý by bol v bezprostrednom dotyku s pamiatkovou rezerváciou. Neďaleko neho, i pri altánku v severnej časti zóny, by bolo možné umiestniť picie fontánky. Drobná architektúra by mala byť riešená v jednotnom duchu, v súdobom výraze, no s náznakmi doby vzniku sídla. Nie je žiaduce umiestňovať na území pamiatkovej zóny sériovo vyrábané ponášky na historickú drobnú architektúru.

B.11. Zásady zachovania, ochrany, údržby a prezentácie archeologických nálezísk

Na území pamiatkovej zóny sa archeologické náleziská nenachádzajú. V prípade, že v budúcnosti budú pamiatky takéhoto charakteru odkryté, o ich ochrane a prezentácii bude rozhodnuté podľa ich charakteru, stupňa zachovania a výpovednej hodnoty.

B.12. Zásady ochrany a obnovy historickej zelene

Historická zeleň je jedným z rozhodujúcich kvalitatívnych prvkov pamiatkovej zóny, Verejne prístupná aleja vyplňa komunikačnú os chráneného územia po celej jej dĺžke. Okrem nej je možné k historickej zelene priradiť aj vyhradenú zeleň úžitkových záhrad za obytnými objektmi, ktorá sa nachádza v tých istých polohách od vzniku klasicistického sídla.

Zachovanie historickej zelene v súčasnom plošnom rozsahu je základnou požiadavkou pri jej ochrane. Vzhľadom k značnej prestárlosti niektorých vzrastlých jedincov lipy malolistej, ktorá aleju vytvára je nutné vykonať komplexné dendrologické zhodnotenie verejnej zelene a na základe jeho vyhodnotenia pristúpiť k ošetrovaniu existujúcich stromov, prípadne k ich nahradeniu novými jedincami alebo k dosadeniu dnes chýbajúcich líc Prieskum by mal vyhodnotiť aj stav dodatočnej výsadby pred západnou fasádou kostola a navrhnúť jej odstránenie alebo preriedenie.. Následne bude potrebné spracovať štúdiu preriedenia a čiastočnej dosadby nízkej krikovej zelene v aleji, ktorá by mala vychádzať z kritéria zachovania čo najvoľnejších priehľadov naprieč i pozdĺž alejou, umožnenia pohľadov na hodnotnejšie architektúry na oboch stranách ulice a situovania nízkej zelene pri

prvkoch, ktoré bude potrebné čiastočne pohľadovo izolovať, napr. pri odpadkových košoch, reflektoroch slávnostného osvetlenia, pri architektonicky málo hodnotnej kaplnke a pod. Zvýšenú pozornosť bude potrebné venovať pohľadovému odizolovaniu rušivej fasády objektu na ulici Pod lipami 30 a riešeniu zelene na parcele prvej lesníckej školy, ktorá je dnes iba trávnikom bez kríkovej alebo vysokej zelene. Pri dosadbe by sa mali uplatniť druhy pôvodne použité a pri drobnej zeleni kríky charakteristické pre oblasť Liptova. Vytváranie okrasných predzáhradiek sa nepredpokladá, no zriadenie kvetinových záhonov, predovšetkým na presvetlených partiách aleje v jej južnej časti pri styku ulice Pod lipami a Partizánskej nie je vylúčené. Popínavá zeleň korigujúca pôsobenie nehodnotných či nevhodne modernizovaných fasád môže byť pozitívnym momentom pri skvalitňovaní prostredia pamiatkovej zóny.

Vyhradená zeleň záhrad je málo vnímateľná a niet dôvodu ju korigovať.

B.13. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia pamiatkovej zóny

Súčasnú funkčnú úlohu väčšiny objektov zodpovedá ich pôvodným náplňiam – obytným a v prípade kostola sakrálnym. Nevyužívané sú objekty lesníckej školy, administratívnej budovy a výrobných priestorov za ňou. V obnove je budova tzv. kasína a k zmene využitia objektu došlo v prípade Domu opatrovateľskej služby, ktorý bol na tento účel adaptovaný a doplnený prístavbou. Funkčná náplň „živých“ objektov je primeraná a niet dôvodu ju meniť. Územia pamiatkovej zóny by prospelo funkčné obohatenie o stravovacie a ubytovacie zariadenie, služby a „informačný bod“ predovšetkým vzhľadom k pripravovanému zriadeniu lyžiarskeho strediska v dotyku zóny. Hodnotný objekt prvej lesníckej školy je potrebné opäť plnohodnotne využiť, či už náplňou nadväzujúcou na pôvodnú, alebo úplne novou, ktorá môže byť zameraná na rozvoj turistického ruchu.

Na celkové oživenie pamiatkovej zóny i príľahlej časti mesta môže mať pozitívny vplyv sprevádzkovanie lyžiarskeho svahu a regenerácia priestorov terminálu zrušenej lesnej železnice, ktoré sa dotýkajú pamiatkovo chráneného územia. Priestor terminálu je možné prebudovať na zázemie pamiatkovej zóny a lyžiarskeho svahu i na stredisko vodných športov – východiskového prístaviska splavov Váhu. Zároveň je na ploche terminálu možné obnoviť hodnotnejšie objekty, súvisiace s prevádzkou lesnej železnice a vytvoriť tu dokumentačno-prezentačné centrum histórie Čiernovážskej lesnej železnice v spolupráci s Národopisným múzeom, ktorého objekt je v bezprostrednom kontakte s priestorom bývalého terminálu. Kombinácia športovo-relaxačného a vlastivedno-náučného strediska dáva veľké predpoklady vytvoriť z pamiatkovej zóny a jej bezprostredného okolia základ nového turistického centra nadregionálneho významu.

B.14. Požiadavky na riešenie dopravy

Cez pamiatkovú zónu v súčasnosti prechádza pomerne živá dopravná komunikácia, ktoré sprístupňuje priemyselné zariadenia a sklady sústredené pri ulici Na úpuste. Intenzita dopravy, predovšetkým kamiónovej, je vysoká a výrazne ubera z psycho-relaxačných i ekologických hodnôt pamiatkovej zóny. Z tohto dôvodu sa ako prvoradá požiadavka na korekciu dopadu dopravy na pamiatkovo chránené územie javí rozhodnutie o riešení nového trasovania prístupových ciest k výrobným zariadeniam, ktoré by zónu obchádzali. Navyšovaním nivelety cestného telesa prebiehajúceho ulicou Pod lipami došlo k vytvoreniu neprirodzeného priečneho profilu ulice, ktorý bude potrebné v budúcnosti vrátiť do pôvodnej výškovej úrovne. Pri ponechaní asfaltového povrchu cestného telesa sa odporúča povrch súbežných chodníkov riešiť vyložením drobnou kamennou kockou, rovnako ako povrch prístupových chodníkov k jednotlivým objektom. Podobne je vhodné zhodne riešiť napojenia

cestných telies i chodníkov na križovatkách priebežnej ulice Pod lipami s priečnymi komunikáciami Juraja Martinku, Partizánska a Na úpuste.

Plochy pre statickú dopravu sa na území pamiatkovej zóny nepredpokladajú, pričom nie je vylúčené ich dodatočné vyčlenenie pri objektoch, ktoré by zabezpečovali ubytovacie a stravovacie služby. Najbližšie záchytné parkoviská je možné vytvoriť v priestoroch zázemia lyžiarskeho strediska a na plochách bývalého železničného terminálu, ktoré by mali byť v prijateľnej dostupnosti od chráneného územia.

B.15. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov

Pri údržbe a obnove objektov na území pamiatkovej zóny je potrebné vychádzať zo základnej pamiatkovej premisy – zachovania autentického materiálu v čo najväčšom rozsahu. Aj pri objednávke stavebných materiálov sa odporúča kalkulovať s požiadavkou na rešpektovanie pôvodných stavebných materiálov všade tam, kde to stavebno-technický stav objektu dovoľí. Definitívnemu výberu a uplatneniu stavebných materiálov musí predchádzať rozhodnutie Krajského pamiatkového úradu Žilina.

Pri výstavbe objektov na území pamiatkovej zóny boli v minulosti uplatňované klasické stavebné materiály – kameň, tehla, drevené konštrukcie stropov a klenieb, vápenné omietky, keramická krytina, drevené podlahy a výplne dverných a okenných otvorov. Na oploteniach sa uplatňovala kombinácia murovaných tehlových pilierov s drevenou laťkovou výplňou medzi nimi, ktorá sa čiastočne zachovala pri objekte na Partizánskej ulici 2. Z tohto dôvodu by sa i v budúcnosti mali na historických objektoch uplatňovať zhodné materiály, pričom na novostavbách či prístavbách nie je vylúčené, v opodstatnených prípadoch, použiť i novodobé materiály. Najakútnejším problémom pri rozhodovaní o uplatňovaní stavebných materiálov bude náhrada plocho pôsobiacej azbesto-cementovej šablónovej, či iných menej kvalitných krytín, za plastickejšiu krytinu keramickú. V prípade takejto výmeny krytiny bude nutné preveriť statické parametre prekrývaných krovových konštrukcií.

Dláždenie peších komunikácií sa odporúča riešiť drobnou kamennou kockou, chodníky vedúce k drobnej architektúre v priestoroch aleje vysypať drobným štrkom.

B.16. Zásady riešenia infraštruktúry

Infraštruktúra na území pamiatkovej zóny bola v nedávnych rokoch obnovená a zodpovedá požiadavkám na zabezpečenie primeraného využitia jednotlivých objektov i celého územia. V prípade vytvorenia zázemia pre lyžiarsky vlek a regenerácie územia bývalého železničného terminálu, bude nutné i tieto plochy v krátkom čase napojiť na inžinierske siete a zaručiť ich potrebnú kapacitu a zodpovedajúcu kvalitu.

B.17. Regenerácia pamiatkového územia a životné prostredie

Súčasnú funkčné využitie pamiatkovej zóny s prevládajúcou obytnou funkciou je i pre budúcnosť vhodné. Zodpovedajúce oživenie chráneného územia prichádza do úvahy zriadením nových stravovacích a ubytovacích kapacít v primeranom rozsahu. Ako rezerva regenerácie do blízkej budúcnosti sa javí plocha bývalého terminálu čiernovážskej železnice na brehu Váhu, ktorú bude možné využiť ako zázemie pamiatkovej zóny vybudovaním potrebných spoločenských priestorov a objektov turistického ruchu celoročného využitia, viazaných na zimné športy, rekreačné letné aktivity typu horskej turistiky a vodných športov.

Kultiváciou tohto územia sa zároveň môže prepojiť opticky i komunikačne územie pamiatkovej zóny a lesného masívu na ľavom brehu Váhu, čím sa skvalitní životné prostredie

celej južnej časti mesta. K skvalitneniu životného prostredia prispeje aj regenerácia historickej zelene zóny a možných nových zelených plôch na parcelách východne od ulice Pod lipami.

B.18. Prezentácia pamiatkového fondu územia

V súčasnosti sa prezentácia pamiatkového fondu v podstate nezabezpečuje a o jeho hodnotách, ba ani o existencii pamiatkovej zóny niet propagačných materiálov, s výnimkou krátkych informácií na webových stránkach, zameraných skôr na históriu škôl ako na hodnoty pamiatkovej zóny. Z tohto dôvodu bude perspektívne potrebné pripraviť informačné materiály o pamiatkovej zóne ako súčasť mesta Liptovský Hrádok a rozšíriť tak doteraz na hrad obmedzené informácie. Popri vlastnej zóne bude vhodné v propagačných materiáloch poskytnúť údaje i o hodnotách ďalších objektov na území pamiatkovej zóny ako napr. o Národopisnom múzeu, prvej poľnohospodárskej škole, Vitálišovej vile, či o arboréte. Okrem informačných tlačovín, pohľadníc a suvenírov je žiadúce pripraviť CD-nosiče obrazového charakteru pre náročnejších záujemcov, doplnené o informácie o ubytovacích a stravovacích možnostiach v sídle a jeho bezprostrednom okolí, i o turistických trasách a atraktivitách okolia v letnej i zimnej turistickej sezóne. Spomínané webové stránky je potrebné doplniť a vyvážiť propagáciu sídla i o údaje o doposiaľ takmer neznámych hodnotách klasicistického súboru a lipovej aleje, či o zaniknutom termináli Čiernovážskej lesnej železnice.. V neposlednom rade bude potrebné na prístupových cestných komunikáciách umiestniť informačné tabule a piktogramy, ktoré by navigovali potenciálnych návštevníkov mesta do jeho najatraktívnejších častí.

Prezentácia hodnôt sídla získa na efektívite, ak v častiach s hodnotným pamiatkovým fondom budú vytvorené vhodné podmienky pre pasantov rozvinutím siete služieb a vybudovaním plôch pre statickú dopravu v dostupných, no nerušiacich polohách.

B.19. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii PZ

Podmienkou trvalého zachovania urbanistických, architektonických a umelecko-historických hodnôt pamiatkovej zóny je dosiahnutie koordinovanej a sústavnej spolupráce orgánov a organizácií, zodpovedných za pamiatkový fond a jeho prostredie na území mesta, a vlastníkov konkrétnych národných kultúrnych pamiatok i ostatných objektov na pamiatkovo chránenom území. Rozhodujúcimi orgánmi, ktoré v zmysle legislatívy a majetkoprávných vzťahov môžu ovplyvňovať činnosti na území pamiatkovej zóny sú Vyšší územný celok, zodpovedajúci za chod Stredného odborného učilišťa lesníckeho a Národopisného múzea, ktoré spravujú významné historické objekty a Krajského pamiatkového úradu, usmerňujúceho všetky stavebné aktivity a zásahy do prostredia. Ešte väčší dopad na ochranu, regeneráciu a optimálne využitie stavebného fondu na území pamiatkovej zóny a jej bezprostredného okolia má Mestský úrad v Liptovskom Hrádku, ktorý by sa na tomto území mal stať koordinátorom spoločného postupu pri plánovaní, usmerňovaní a spätnej kontrole všetkých činností. Popri príprave územno-plánovacej dokumentácie sídla a jej uvedenia do života, by mal Mestský úrad pripraviť dlhodobý program revitalizácie a propagácie pamiatkovej zóny, s konkretizovanými úlohami všetkých zainteresovaných zložiek, stanovením harmonogramu prác a následnej kontroly prijatých úloh. Takýto materiál môže vzniknúť iba konsenzom dohodnutým všetkými účastníkmi a rovnakým spôsobom môže byť kontrolovaný a korigovaný. Kvalitne pripravené materiály a dokumentácia sú určujúcou podmienkou pre zabezpečenie potrebných finančných prostriedkov, bez ktorých sa snaha o zachovanie kultúrneho dedičstva každého sídla, a teda aj Liptovského Hrádku, stáva nereálnou.

C. ZÁVER

Pre dosiahnutie trvalej primeranej ochrany, zabezpečenia zodpovedajúcej obnovy pamiatkového fondu, jeho vhodného využitia a prezentácie na území pamiatkovej zóny je potrebné:

- prijať zásady ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkových hodnôt územia,
- vyhlásiť ochranné pásmo pamiatkovej zóny, hradu a vytypovaných objektov na zápis do ÚZPF
- dopracovať a schváliť doplnok územno-plánovacej dokumentácie sídla,
- pripraviť a prijať v spolupráci všetkých dotknutých orgánov, organizácií a vlastníkov nehnuteľností na pamiatkovo chránenom území komplexný program jeho revitalizácie a prezentácie, s prihliadnutím na rozvoj cestovného ruchu,
- na základe vypracovaných dokumentov zabezpečovať finančné prostriedky z domácich i európskych zdrojov, potrebných na realizáciu zamýšľaných prác,
- v zmysle prijatých úloh postupovať pri údržbe, obnove a využití pamiatkového fondu, postupne minimalizovať doterajšie nevhodné zásahy do jednotlivých objektov a prostredia pamiatkovej zóny,
- plnenie prijatých úloh pravidelne kontrolovať, vyhodnocovať, v prípade potreby prijímať nápravné opatrenia,
- dosiahnuté výsledky systematicky propagovať na úrovni mesta, Slovenska i v zahraničí.

Dlhodobý, ba v podstate nekončiaci proces ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkovej zóny, národných kultúrnych pamiatok i ich prostredia je možné koordinovať jedine prostredníctvom orgánov miestnej a krajskej samosprávy, za aktívnej účasti všetkých ostatných zainteresovaných zložiek a predovšetkým pri uvedomelej zodpovednosti a porozumení vlastníkov nehnuteľností na pamiatkovo chránenom území.

D. GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA

1/ Širšie vzťahy	M 1:2000
2/ Slohový rozbor	M 1:2000
3/ Stavebno-technický stav objektov	M 1:2000
4/ Rozbor pamiatkových hodnôt a návrh zásad ich ochrany	M 1:2000

E. FOTODOKUMENTÁCIA

A/ Historické veduty a fotografie

- A/ Pohľad na hrad s okolím zo západu v prvej polovici 19.storočia- Boroš,M.: Liptovský Hrádok, Stredoslovenské vydavateľstvo Banská Bystrica,1961, str.26
- B/ Pohľad na areál hradu zo západu v prvej polovici 19.storočia – www.lhradok.sk
- C/ Celkový pohľad na klasicistický Liptovský Hrádok s lipovou alejou, v pozadí ruina hradu- Šásky,L.: Kamenná krása našich miest, Osveta Martin, 1981, str.391
- D/ Fotografia predpolia hradu zo začiatku 20.storočia – www.lhradok.sk
- E/ Rozsah zástavby centrálnej časti Liptovského Hrádku v 30-tych rokoch 20.storočia – www.lhradok.sk
- F/ Letecký pohľad z 30-tych rokov 20.storočia na východnú časť mesta s ulicou Pod lipami a priestormi Drevoimpregny, V pozadí Hradská ulica vedúca k hradu – archív T.Haviara

- G/ Areál Drevoimpregny s košicko-bohumínskou traťou v popredí – archív T.Haviara
- H/ Rieka Váh a prístavisko plti pri budúcom termináli lesnej železnice – archív T.Haviara
- I/ Výpravná budova lesnej železnice v Liptovskom Hrádku v polovici 20.storočia – archív T.Haviara

B/ Fotografická dokumentácia súčasného stavu

Fotografická dokumentácia bola vykonaná v priebehu mesiacov august – október 2005, spracovateľom výskumu Ing. arch. Ivanom Gojdičom. Fotografie sú usporiadané v poradí od areálu hradu, cez severnú a južnú časť pamiatkovo chráneného územia po areál arboréta ako individuálnej pamiatky mimo chráneného územia

- 1/ Celkový pohľad na mesto zo severného svahu predhoria Nízkyh Tatier
- 2/ Pohľad na pamiatkovú zónu z budúceho lyžiarskeho svahu – jediný možný diaľkový pohľad na pamiatkovú zónu.
- 3/ Pohľad na hradný areál z vyhladky Hradskej hory
- 4/ Celkový pohľad na hrad z juhu. V popredí jazierko v predpolí hradu.
- 5/ Vstupná časť do areálu hradu so západným renesančným krídlom.
- 6/ Pohľad na stredovekú časť hradu z východu s renesančným palácom v pozadí.
- 7/ Pohľad z juhu na hmotu na renesančnú hmotu kaštieľa a západnú vežu
- 8/ Hmota stredovekého hradu.
- 9/ Dvorové arkády severného renesančného krídla areálu hradu.
- 10/ Pamätník padlým v I.a II.svetovej vojne na križovatke pred hradom
- 11/ Kaplnka s barokovou sochou sv.Jána Nepomuckého na skale v jazierku pred hradom.
- 12/ Jazierko pred hradným areálom pri pohľade z východu.
- 13/ Pohľad na lúku pod Hradskou horou s tanečným pódium v popredí a hradom v pozadí.
- 14/ Lúka pre hradom pod Hradskou skalou zahrnutá do navrhnutého ochranného pásma.
- 15/ Celkový pohľad na lúku pred hradom sponad tanečného pódia.
- 16/ Pohľad na parčík s pamätníkom na križovatke pred hradným areálom.
- 17/ Pamätná tabuľa oslavujúca slovenskú štátnosť na úpätí masívu Hradskej skaly.
- 18/ Klenba suterénneho priestoru demolovaného hospodárskeho objektu pod Hradskou horou
- 19/ Pohľad z križovatky pre hradom na nástup do severnej časti ochranného pásma
- 20/ Tzv. Vitálišova vila na Hradskej ulici č.40, vytypovaná na zápis do ÚZPF.
- 21/ Pohľad do dvora tzv. Vitálišovej vily zo svahu Hradskej hory.
- 22/ Vstupná časť tzv. Vitálišovej vily.
- 23/ Detail fasády vily na Hradskej ulici č.24, dotvárajúcej prostredie.
- 24/ Celkový pohľad na neoklasicistickú vilu na Hradskej ulici č.24
- 25/ Objekty na severnom konci západnej strany Hradskej ulice, ktoré dotvárajú nástupný priestor k areálu hradu.
- 26/ Neoklasicistická vila na Hradskej ulici č.34, dotvárajúca prostredie.
- 27/ Vila na Hradskej ulici č.32 po obnove.
- 28/ Eklekticko-secesná vila na Hradskej ulici č.30, vytypovaná na zápis do ÚZPF.
- 29/ Vstupný rizalit vily na Hradskej ulici č.30.
- 30/ Detail fasády vily na Hradskej ulici č.30.
- 31/ Detail oplotenia vily na Hradskej ulici č.30.
- 32/ Prvá budova Tatrabanky na Hradskej ulici č.14 po obnove.
- 33/ Pohľad na prostredie dotvárajúcu vilu na Hradskej ulici č.10.
- 34/ Prvá poľnohospodárska škola na Hradskej ulici č.2, vytypovaná na zápis do ÚZPF.
- 35/ Pamätná tabuľa na prvej poľnohospodárskej škole.
- 36/ Pohľad zo severu do lipovej aleje na ulici Pod lipami, tvoriacej komunikačnú os pamiatkovej zóny.

- 37/ Pohľad na južnú časť zástavby východného domoradia na ulici Pod lipami cez alej.
- 38/ Západná strana aleje na ulici Pod lipami.
- 39/ Pohľad do aleje na ulici Pod lipami z juhu.
- 40/ Severná časť západnej strany domoradia ulici Pod lipami s bytovkou v popredí.
- 41/ Pohľad na severnú stranu Partizánskej ulice na južnom okraji pamiatkovej zóny
- 42/ Pohľad na východné domoradie pamiatkovej zóny.
- 43/ Časť fasády s pamätnými tabuľami a bustou MUDr. Škarvana pred objektom na ulici Pod lipami č.23.
- 44/ Busta a pamätné tabule MUDr. Škarvana.
- 45/ Pohľad na objekt na ulici Pod lipami č.21 s upraveným podkrovím.
- 46/ Napojenie objektov č.21 a 19 na ulici Pod lipami.
- 47/ Dom na ulici Pod lipami č.19 po obnove.
- 48/ Zachovaná drevená brána domu na ulici Pod lipami č.19.
- 49/ Pohľad na obnovený dom na ulici Pod lipami č.17.
- 50/ Budova r.-k. fary na ulici Pod lipami č.15
- 51/ Celkový pohľad na klasicistický r.-k. kostol zo severu. Pri ňom stojaci rodný dom j. Matúšku sa už nezachoval.
- 52/ Pohľad na r.k. kostol spreď farskej budovy
- 53/ Horná časť priečelia r.-k. kostola na ulici pod lipami.
- 54/ Budova prvej lesníckej školy na ulici Pod lipami č.11 pri pohľade z juhozápadu.
- 55/ Kríž s korpusom Krista z roku 1807 uprostred aleje na ulici Pod lipami vytypovaný na zápis do ÚZPF.
- 56/ Pieskovcová Pieta v kaplnke pred r.-k. kostolom.
- 57/ Pohľad na dom na ulici Pod lipami č.12 na severnom konci západného domoradia pamiatkovej zóny.
- 58/ Dom sociálnych služieb na ulici Pod lipami č.16 po nie najcitlivejšej obnove.
- 59/ Uličná slepá fasáda domu na ulici Pod lipami č.18.
- 60/ Pohľad do dvora domu na ulici Pod lipami č.18.
- 61/ Jedna z najväčších líp v aleji na ulici Pod lipami pred domom č.28.
- 62/ Pohľad z cesty prechádzajúcej ulicou Pod lipami na administratívnu budovu č.20.
- 63/ Celkový pohľad na neskoroklasicistickú administratívnu budovu na ulici Pod lipami č.20.
- 64/ Vstupný portikus administratívnej budovy.
- 65/ Dom v strede západného domoradia ulice Pod lipami č.24
- 66/ Dvor domu č.24 s hospodárskou budovou uzatvárajúcou ho zo západu..
- 67/ Dom na ulici Pod lipami č.26 s fasádou bez architektonických detailov.
- 68/ Kúria na ulici Pod lipami č.28 so zachovanou manzardovou strechou, ale upravenou fasádou.
- 69/ Rušivý objekt na ulici Pod lipami č.30 s nevhodne nadstavanou časťou domu.
- 70/ Objekt tzv. kasína na ulici Pod lipami č.34, ktorý uzatvára západné domoradie pamiatkovej zóny z juhu.
- 71/ Pohľad na nárožie kasína na zátačke ulice Pod lipami do ulice Partizánskej.
- 72/ Vstupná brána do dvora areálu kasína z ulice Pod lipami.
- 73/ Hospodárska budova v dvore kasína s drevným stĺpikovým podstreším.
- 74/ Ukončenie pamiatkovej zóny z južnej strane pri napojení ulice Pod lipami na ulicu Partizánsku.
- 75/ Fragment pôvodného oplotenia dvora objektu na Partizánskej ulici č.2
- 76/ Partizánska ulica pri pohľade z nárožia ulice Pod lipami. Vľavo budova Lesostavu.
- 77/ Pohľad z mosta cez Váh na priestor pamiatkovej zóny v mieste bývalej terminálovej stanice lesnej železnice
- 78/ Výpravná budova lesnej železnice pri pohľade zo západu, pohľadovo uzatvárajúca

pamiatkovú zónu z juhu.

- 79/ Výpravná budova lesnej železnice pri pohľade zo severovýchodu.
- 80/ Pohľad na dielenský objekt, ktorý prostredie dotvára.
- 81/ Budova soľného úradu na Partizánskej ulici č,153, dnes Národopisné múzeum, vytypovaná na zápis do ÚZPF.
- 82/ Pohľad na vstupnú časť do objektu Národopisného múzea.
- 83/ Tabuľka chráneného areálu Hrádockého arboréta.
- 84/ Pešia komunikácia pretínajúca priečne areál arboréta.
- 85/ Jeden z chodníkov arboréta.
- 86/ Skupinka smrekov v arboréte.
- 87/ Valúnmi vyložené umelo vytvorené koryto v arboréte.
- 88/ Terasovité teleso zaniknutej skalky v centrálnej časti arboréta.
- 89/ Skupina náletovej zelene v západnej časti arboréta.
- 90/ Staršia časť arboréta s poškodenou drobnou architektúrou.
- 91/ Zvyšky prívodného kanála, spájajúceho Belú so zaniknutým jazierkom arboréta.